

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 500 fr. per jaar

Postcheckrekening Nr 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

De mededingingsregeling voor ondernemingen in het Verdrag der Europese Economische Gemeenschap

I.

Inleiding.

Op 25 maart 1957 werd te Rome het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (E.E.G.) ondertekend; het werd van kracht op 1 januari 1958 ⁽¹⁾.

De taak van de Gemeenschap wordt omschreven in artikel 2 van het Verdrag : « De Gemeenschap heeft tot taak, door het instellen van een gemeenschappelijke markt en door het geleidelijk nader tot elkaar brengen van het economisch beleid van de Lid-Staten, te bevorderen :

- de harmonische ontwikkeling van de economische activiteit binnen de gehele Gemeenschap;
- een gestadige en evenwichtige expansie;
- een grotere stabiliteit;
- een toenemende verbetering van de levensstandaard;
- nauwere betrekkingen tussen de in de Gemeenschap verenigde staten ».

Zoals reeds het geval was in de E.G.K.S., is de gemeenschappelijke markt voorzien in het E.E.G.-Verdrag gebaseerd op de vrije mededinging. « Het valt licht te begrijpen dat alleen op deze grondslag een integratie van vrije naties mogelijk is, want daarbuiten kan integratie slechts de vrucht zijn van een gemeenschappelijk dirigisme, waarvan klaarblijkelijk geen van de partners heeft gewild en dat het Verdrag niet heeft ingesteld » ⁽²⁾.

In dit E.E.G.-Verdrag is dan ook een mededingingsregeling voor ondernemingen voorzien, met name in het derde deel, waar gehandeld wordt over het beleid der gemeenschap, onder hoofdstuk I : Regels betreffende de mededinging. Deze mededingingsregeling voor ondernemingen behelst een principieel verbod voor afspraken en feitelijke gedragingen, in zoverre deze een concurrentiebeperking zouden kunnen veroorzaken (artikel 85), en een misbruikswetgeving voor ondernemingen welke een economische machtspositie bezitten (artikel 86).

Deze teksten zijn op een onnauwkeurige wijze geredigeerd ⁽³⁾, zodat over de juiste draagwijdte ervan een zekere twijfel niet is uitgebleven. Inderdaad, de

inhoud der voorbereidende werken is niet bekend; het « Rapport des chefs de délégation aux Ministres des Affaires Etrangères » (Spaak-rapport) en de parlementaire bescheiden van de deelnemende landen bieden wel enige aanduidingen, doch kunnen anderzijds toch niet als een beslissend interpretatiekriterium aangewend worden, te meer daar ze niet zelden tegenstrijdig zijn.

Teneinde een uniforme interpretatie te bekomen, heeft de Commissie van de E.G.G. reeds meerdere konferenties van regeringsdeskundigen bijeengeroepen. Over de resultaten van deze studievergaderingen is echter tot nog toe weinig meer bekend dan de inhoud van enkele schaarse perscommuniqués. Wellicht zal het derde algemeen verslag der werkzaamheden van de gemeenschap, dat begin 1960 zal gepubliceerd worden, hierover nadere dokumentatie ter beschikking stellen. Hoewel ook de aldus bereikte interpretatie niet absoluut bindend is, zal er toch alleszins een groot gezag van uitgaan, mits te beschouwen als uitgaande van de zes partijen bij het Verdrag. « L'interprétation d'instruments juridiques donnée par les parties elles-mêmes, si elle n'est pas concluante pour en déterminer le sens, jouit néanmoins d'une grande valeur probante quand cette interprétation contient la reconnaissance par l'une des parties de ses obligations en vertu d'un instrument. » ⁽⁴⁾.

In de hier volgende analyse wordt er tevens naar gestreefd de punten van overeenkomst en de meningsverschillen in de doktrine aan te duiden.

II

Toepassingsgebied van de mededingingsregeling voor ondernemingen.

Op enkele sectoren van het bedrijfsleven is de mededingingsregeling voor ondernemingen uitdrukkelijk door het E.E.G.-Verdrag zelf niet van toepassing verklaard.

Aldus voor afspraken en concentraties in de *kolen- en staalsektor* : de Hoge Autoriteit van de E.G.K.S. blijft hier bevoegd, overeenkomstig de artikelen 65 en 66 van het E.G.K.S.-Verdrag, onder voorbehoud van

een eventueel beroep bij het Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen te Luxemburg (4b).

De mededingingsregeling van het E.E.G.-Verdrag is evenmin van toepassing op de *landbouw*, noch op de *handel* van landbouwprodukten (artikel 42); de Raad van Ministers kan deze echter geheel of gedeeltelijk van toepassing verklaren, mits inachtnaam van de speciale procedure voorgeschreven door artikel 43, 2 en 3.

Hier rijst het probleem wat de juiste betekenis is van de term «landbouw»; twee mogelijkheden staan open:

1. — Artikel 38, 1 bepaalt: «Onder landbouwprodukten worden verstaan de voortbrengselen van bodem, veeteelt en visserij, alsmede de produkten in eerste graad van bewerking welke met de genoemde voortbrengselen rechtstreeks verband houden.»

2. — Artikel 38, 3 bepaalt: «De produkten welke vallen onder de bepalingen van de artikelen 39 tot en met 46 (d.i. het deel specifiek handelend over de landbouw) zijn vermeld in een lijst die als bijlage II aan het Verdrag is gehecht.»

Genoemde lijst is ruimer dan de bepaling van artikel 38, 1; bereidingen van vlees, van groenten en vruchten, kortom alle konservefabrieken, margarinefabrieken, enz., zijn in deze lijst opgenomen, hoewel men dit nog bezwaarlijk als produkten in eerste graad van bewerking kan beschouwen. De vraag kan dus gesteld worden: ontsnappen konservefabrieken, suikerraffinaderijen en margarinefabrieken, enz., aan de toepassing van de mededingingsregeling, zolang de Raad van Ministers deze niet heeft toepasselijk verklaard? Op basis van de tekst lijkt een antwoord onmogelijk. De lijst van bijlage II is blijkbaar slechts bestemd voor de aanwending van artikel 39-46, terwijl de bepaling van 38,1 de betekenis beschrijft van de term «landbouw» wanneer deze aangewend wordt in andere delen van het Verdrag.

Gezien de mededingingsregeling bevat is in de artikelen 85-90, zou men kunnen besluiten dat de betekenis van art. 38,1 moet gebruikt worden, en genoemde konservefabrieken en dito dus niet van de niet-toepasselijkheid genieten. Anderzijds kan men met even veel recht beweren dat de niet-toepasselijkheidsklausule neergeschreven is in artikel 42, een der artikelen waarvoor de lijst van bijlage II bestemd is, zodat de konservefabrieken en dito wel van een gunstregime zouden genieten. Indien de tekst van het Verdrag een open vraag laat, lijkt de geest waarin de specifieke uitzondering van de landbouw is opgesteld — nl. de bijzondere toestanden op de landbouwmarkt, d.i. landbouwprodukten tot maximum in de eerste graad van bewerking — er duidelijk op te wijzen dat de bepaling van artikel 38, 11 in dit verband moet gebruikt worden en de uitzondering beperkt blijft tot zuivere landbouwprodukten, niet onderworpen aan industriële bewerking (5).

Sommige auteurs, o.a. *Günther* (6) en *Spengler* (7), menen uit het bestaan van een specifieke regeling voor het vervoer (artikelen 74-84 - Titel IV: Het Vervoer) te mogen afleiden dat de *transportondernemingen* eveneens zouden ontsnappen aan de toepassing van de artikelen 85-90. In tegenstelling, echter met de kolen- en staalsektor en de landbouwsektor, sluit geen enkele uitdrukkelijke tekst de werking der artikelen 85-90 uit voor vervoerondernemingen. Het bestaan van een specifiek regime is op zichzelf geen voldoende motief om te besluiten dat vervoerondernemingen niet onder de gemeenschappelijke mededingingsregels zouden vallen. Bij ontstentenis van andere

motivering moet de opinie van *Günther* en *Spengler* dan ook eerder als een «wishful thinking» beschouwd worden.

III.

Ondernemingen in het bereik van deze mededingingsregeling.

De mededingingsregeling voorgeschreven door de artikelen 85-90 geldt voor «ondernemingen». Evenmin als in het E.G.K.S.-Verdrag wordt hier een juridische omschrijving van het begrip «onderneming» gegeven. Dit is des te merkwaardiger wanneer men weet dat deze leemte reeds lang signaleerd werd. De juiste betekenis van de term «onderneming» is inderdaad van belang voor de afbakening van de werkingssfeer der bedoelde artikelen. Inderdaad, *quid* voor juridisch onderscheiden vennootschappen, die samen één economisch-technische bedrijfseenheid vormen (8)? *Quid* voor één rechtspersoon, die meerdere fabrieken exploiteert, hetzij op hetzelfde niveau van het productieproces, hetzij op een verschillend niveau? Zulke gevallen zijn niet denkbeeldig; men treft ze aan in de praktijk (9).

Het probleem, dat hier door het E.E.G.-Verdrag gesteld wordt, is ernstiger dan het was betreffende de «anti-trust»-bepalingen van het E.G.K.S.-Verdrag. Daar was het ten minste duidelijk dat bedoeld werden «ondernemingen, wier werkzaamheden — op het gebied van kolen en staal — binnen de Gemeenschap de productie of de distributie omvatten die niet de verkoop aan de partikuliere verbruiker of aan het kleinbedrijf betreffen» (10).

In het E.E.G.-Verdrag wordt alleen een geografisch criterium aangetroffen; het betreft ondernemingen werkzaam op het Europees grondgebied der 6 Staten leden, alsook deze in Algerië en in de Franse overzeese departementen (artikel 227, 1 en 2). Dus: alle ondernemingen in het gebied der 6 landen, ook b.v.b. een Amerikaanse firma; maar niet: ondernemingen buiten het gebied der 6 landen, b.v.b. een Belgische in Groot-Brittannië. Terloops weze aangestipt dat hier de vraag rijst in hoeverre de werking van afspraken, aangegaan in een derde Staat, doch bedoeld om effect te ressorteren in geheel of een gedeelte van de Gemeenschappelijke markt, zal kunnen geneutraliseerd worden; hetzelfde geldt voor firma's uit een derde staat, die misbruik maken van een economische machtspositie welke ze zouden bezitten in een wezenlijk deel van de gemeenschappelijke markt. In de vierde konferentie van regeringsdeskundigen, gehouden op 29 en 30 juni 1959, werd deze vraag opgeworpen en behandeld.

Waar het E.G.K.S.-Verdrag echter uitdrukkelijk bepaalde dat voor de toepassing van de mededingingsregelen bedoeld werden alle ondernemingen, zowel in de produktiesektor als in de distributiesektor, wordt hierboven niet gesproken in het E.E.G.-Verdrag. Hieruit zou kunnen afgeleid worden dat hier de firma's, werkzaam in de distributie, niet onder de toepassing van de anti-trust-bepalingen zouden vallen (11). Hoewel dient toegegeven dat ook in dit verband de tekst van het Verdrag geen mogelijkheid biedt om deze opinie tegen te spreken, moet er anderzijds op gewezen worden dat evenmin een houvast voor deze opinie aangetroffen wordt. Het kan echter moeilijk aannvaard worden dat de Verdragsluitende partijen zouden hebben willen afwijken van de bevredigende wijze van toepassing van het E.G.K.S.-Verdrag: productie EN distributie. Het gezond verstand alleen wijst er trouwens op dat indien de distributiesektor niet in de

toepassing zou begrepen zijn, de bepalingen betreffende afspraken en feitelijke gedragingen alleszins zonder enig nut zouden zijn, vermits de praktijk leert dat vertikale akkoorden tussen producent en verdeler juist het talrijkst voorkomen en tevens het meeste gewicht hebben.

Het besluit ligt voor de hand: de mededingingsregeling voor ondernemingen van het E.E.G.-Verdrag is van toepassing op alle private firma's, die op het grondgebied der zes landen (alsmede Algerië en de Franse overzeese departementen) werkzaam zijn in de produktie en/of de verdeling.

De mededingingsregeling is tevens van toepassing op openbare ondernemingen, of ondernemingen waaraan de staten-leden bijzondere of uitsluitende rechten verlenen (aldus artikel 90, 1), mits twee uitzonderingen:

1. — Artikel 90, 2: «De ondernemingen belast met het beheer van diensten van algemeen economisch belang (vb. water-, gas-, elektriciteitsverdeling) of die het karakter dragen van een fiscaal monopolie (onbekend in België), vallen onder de regels van dit Verdrag, met name onder de mededingingsregels, voor zover de toepassing daarvan de vervulling, in feite of in rechte van de hun toevertrouwde bijzondere taak niet verhindert. De ontwikkeling van het handelsverkeer mag niet worden beïnvloed in een mate die strijdig is met het belang van de Gemeenschap.»

2. — Artikel 223, 1, b: «Elke Lid-Staat kan de maatregelen nemen die hij noodzakelijk acht voor de bescherming van de wezenlijke belangen van zijn veiligheid en die betrekking hebben op de produktie van of de handel in wapenen, munitie en oorlogsmateriaal; die maatregelen mogen de mededingingsverhoudingen op de gemeenschappelijke markt niet wijzigen voor produkten die niet bestemd zijn voor specifiek militaire doeleinden.»

De Kommissie heeft de taak te waken op de toepassing van genoemde regeling betreffende openbare ondernemingen en de nodige richtlijnen (bindend wat betreft het resultaat, niet aangaande de aan te wenden middelen; artikel 189) of beschikkingen (bindend in alle onderdelen; artikel 189) te richten tot de staten-leden.

De juiste betekenis van artikel 90 werd door de regeringsdeskundigen onderzocht tijdens hun vijfde bijeenkomst op 8 en 9 oktober 1959.

IV.

De betekenis van de term «handel».

In zoverre dit nodig is, wordt er op gewezen dat telkens de term «handel» wordt aangetroffen, hieraan de breedste betekenis moet gegeven worden: niet allen de handel in produkten, doch ook deze van diensten wordt bedoeld. Dit blijkt uit het gebruik der termen «prestaties», «prestations», «Leistungen» in artikel 85, 1, d en e, en in artikel 86, c en d. Het sterkste argument ligt in artikel 90, 2 waar gesproken wordt over diensten (van algemeen economisch belang); indien de openbare ondernemingen met diensten gelast onder de toepassing van de mededingingsregeling vallen, a fortiori de private voortbrengers van diensten.

V.

Het principiële kartelverbod.

Zoals de Sherman Act in de V.S.A. (12) en artikel 65, 1 van het E.G.K.S.-Verdrag (12b), behelst ook

artikel 85, 1 van het E.E.G.-Verdrag een principiële kartelverbod: «Onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt en verboden zijn alle overeenkomsten tussen ondernemingen, alle besluiten van ondernemersverenigingen en alle onderling afgestemde feitelijke gedragingen welke de handel tussen Lid-Staten ongunstig kunnen beïnvloeden en ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt wordt verhinderd, beperkt of vervalst...» (13).

Artikel 85 bestrijkt alle afspraken, zowel de horizontale als de vertikale (cfr. supra, sub III), al dan niet uitgedrukt in een akte. Met «feitelijke gedragingen» worden deze handelingen bedoeld, welke kunnen leiden tot een niet-kompetitieve marktprijs, zonder het bestaan van een formele afspraak. Het meest kenmerkende voorbeeld is het zgn. «price leadership»: de prijschaal vastgelegd door een van de ondernemingen, de dominerende doorgaans, wordt loyaal overgenomen door de konkurrenten, zodat in werkelijkheid de «price leader» de marktprijs bepaalt.

Nochtans dient opgemerkt dat de uniforme handelwijze der ondernemingen — die trouwens slechts mogelijk is in een bedrijf met weinig verkopers (14) — op zichzelf niet voldoende is; steeds zal ten minste «onderlinge afstemming» moeten bewezen worden. Ook in de V.S.A. is dit zo (15); hoewel met de formule «conscious parallelism» geschermd wordt, eist de Supreme Court nog steeds ten minste het bewijs van het bestaan van een «conspiracy» (16), begrip dat echter zeer breed geïnterpreteerd wordt: «It is not necessary to find an express agreement in order to find a conspiracy. It is enough that a concert of action (orderling afstemming) is contemplated and that the defendants conformed to the arrangement» (Supreme Court in United States v. Paramount Pictures, Inc., 1948; 334 United States Report (U.S.) 131 e.v.) (17).

Afspraken en feitelijke gedragingen zijn echter niet automatisch verboden in het E.E.G.-Verdrag; opdat ze werkelijk onder het verbod zouden vallen, moeten ze aan twee voorwaarden voldoen (18):

1. De mogelijkheid kreëren tot een ongunstige invloed op de handel tussen staten-leden; geen effectieve invloed is vereist, de mogelijkheid op zichzelf volstaat.

2. Het doel of het gevolg moet zijn het verhinderen, beperken of vervalsen van de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt.

De mededinging moet dus nagegaan worden in het ruime kader der Gemeenschap (19). Een afspraak die de handel beïnvloedt tussen een lid-staat en een derde staat, en waarvan het doel of het gevolg geen inwerking is tegen het spel der vrije konkurrentie binnen de Gemeenschap, is dus toegelaten, in zoverre ze strookt met het nationale recht.

Quid voor afspraken waarvan de werking beperkt blijft tot de nationale markt? *Per se* valt dergelijke afspraak niet onder het verbod. Zodra deze afspraak echter tot gevolg heeft de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt te bemoeilijken, kan hierdoor de handel tussen staten-leden ongunstig beïnvloed worden en zal de afspraak derhalve wel onder het verbod vallen. Een voorbeeld ter verduidelijking: Twee ondernemingen, die gezamenlijk b.v.b. 90 % van de nationale produktie daarstellen, doch slechts een te verwaarlozen fraktie van de produktie binnen de gemeenschappelijke markt vertegenwoordigen, gaan

een prijzenkartel aan: deze afspraak is toegelaten overeenkomstig het E.E.G.-Verdrag, kan echter verboden zijn door het nationale recht. In de hypothese dat de beide ondernemingen ook een macht in de gemeenschap bezitten, zal de afspraak onder het Verdrag verboden zijn. Of het Verdrag al dan niet van toepassing is op een nationale afspraak, kan dus niet uitsluitend bepaald worden door het geografisch karakter van de transactie: «intrastate» of «interstate» (20). Een zuiver nationale afspraak kan op basis van het E.E.G.-Verdrag alleen reeds verboden zijn (21).

Artikel 85, 1 somt enkele voorbeelden van verboden afspraken op (22):

A. *Het rechtstreeks of zijdelings bepalen van de aan- of verkoopprijzen of van andere kontraktuele voorwaarden.*

Eveneens verboden in het E.G.K.S.-Verdrag (artikel 65, 1, a). In hoofdzaak wordt hier bedoeld het klassieke prijzenkartel, «price-fixing». In het anti-trustrecht der V.S.A. wordt «price-fixing» behandeld als *per se onwettig* — waarmede bedoeld wordt dat geen onderzoek zal ingesteld worden naar de begeleidende omstandigheden. Al wat moet bewezen worden is het zuivere feit dat prijzen werden bepaald (23). «Price-fixing» is en blijft *per se* onwettig, zelfs al zijn de vastgelegde prijzen redelijk: «Any combination which tampers with price structures is engaged in an unlawful activity.» (Supreme Court in de befaamde *Socony-Vacuum Oilcase*, 1940, 310 U.S. 150.) De basisredenering tot rechtvaardiging van deze strenge houding: «The power to fix prices, whether reasonably exercised or not, involves power to control the market and to fix arbitrary and unreasonable prices.» (Supreme Court, *U.S. v. Trenton Potteries Co.*, 1927, 273 U.S. 392) (24). De praktijk zal uitwijzen in hoeverre deze strenge houding in de Gemeenschap zal gevolgd worden. Nochtans in geen geval is het de ondernemingen verboden prijscalen en verkoopvoorwaarden uit te vaardigen. Deze mogen zelfs identiek zijn, doch dit zal onvermijdelijk een sterk vermoeden van het bestaan van een «geheime» overeenkomst doen rijzen, en een onderzoek van de bevoegde autoriteiten uitlokken.

B. *Het beperken of kontroleren van de produktie, de afzet, de technische ontwikkeling of van de investeringen.*

Ook dit voorbeeld wordt aangetroffen onder artikel 65, 1, b van het E.G.K.S.-Verdrag. In de V.S.A. onwettig *per se* onder section 1 van de Sherman Act (Cfr.: *Hartford-Empire Co. v. U.S.*, 1945, 323 U.S. 386).

C. *Het verdelen van de markten of van de voorzieningsbronnen.*

Zelfde voorbeeld onder artikel 65, 1, c van het E.G.K.S.-Verdrag. «Market-division» is in de V.S.A. eveneens een «*per se* violation» van section 1 van de Sherman Act (Cfr.: *Addyston Pipe & Steel Co. v. U.S.*, 1899, 175 U.S. 211; deze beslissing van de Supreme Court is nog steeds het leidende precedent) (25).

D. *Het ten opzichte van handelspartners toepassen van ongelijke voorwaarden bij gelijkwaardige prestaties, hun daarmede nadeel berokkenend bij de mededinging.*

In het E.G.K.S.-Verdrag wordt dit ook verboden,

doch slechts onder de bijkomende voorwaarde dat de diskriminatie gebaseerd is op de nationaliteit der handelspartners (kombinatie van artikel 7 met artikel 60, 1). In de V.S.A. is diskriminatie een overtreding van section 2 van de Clayton Act, zoals geamendeerd door de Robinson-Patman Act; het is geen *per se* violation, zodat ad hoc economische analysis vereist is.

E. *Het afhankelijk stellen van het sluiten van overeenkomsten van de aanvaarding door de handelspartners van bijkomende prestaties welke naar hun aard of volgens het handelsgebruik geen verband houden met het onderwerp van deze overeenkomsten.*

Dit voorbeeld wordt niet aangetroffen in het E.G.K.S.-Verdrag. Dit beduidt echter niet dat de zgn. «gepaarde verkoop» (vente jumelée, Koppelungsvertrag, tying arrangement), die hier in hoofdzaak bedoeld wordt, niet strafbaar zou zijn in de kolen- en staalsektor; de voorbeelden van artikel 65 E.G.K.S.-Verdrag zijn evenmin als deze van het E.E.G.-Verdrag limitatief.

De «tying arrangements» zijn in de V.S.A. *per se* violations, indien de producent (of verdeler) voldoende macht bezit over het te koop geboden produkt, om een niet onwezenlijk bestanddeel van de competitie aangaande het er aan gepaarde produkt te kunnen beïnvloeden (26).

VI.

Sanktie van het principiële kartelverbod.

De sanktie van het verbod bestaat in de nietigheid van rechtswege van de afspraak; andere sankties bestaan nog niet, doch in artikel 87 wordt de mogelijkheid van geldboeten en dwangsommen voorzien. In de V.S.A. worden overtredingen van de sections 1 en 2 van de Sherman Act bestraft met een boete van niet meer dan 50.000 dollars (27), en/of een gevangenisstraf van maximum één jaar. In het E.G.K.S.-Verdrag worden boeten en dwangsommen voorzien tot ten hoogste het dubbel van de bereikte omzet van de produkten, welke het voorwerp uitmaken van de overeenkomst, het besluit of de gedraging strijdig met de bepalingen van art. 65, 1; een verhoging van dit maximum is echter mogelijk tot een bedrag van 10 % van de jaaromzet van de betrokken ondernemingen voor zover het de boete betreft en tot een bedrag van 20 % van de dagomzet, voor zover het de dwangsommen betreft, indien de bedoeling heeft voorgezeten de produktie, de technische ontwikkeling of de investeringen te beperken (art. 65, 5 E.G.K.S.-Verdrag) (27b).

In het E.E.G. is dus vooralsnog de nietigheid van rechtswege van de afspraak de enige sanktie. De juiste betekenis van het «nietig van rechtswege», «nuls de plein droit», «nichtig», laat echter ruimte voor meerdere vragen. Treedt de voorziene nietigheid onmiddellijk in bij het in werking treden van het Verdrag, of slechts nadat ze uitgesproken werd? Wat beduidt «van rechtswege»: zonder een rechterlijke beslissing, door een administratief besluit, of zelfs zonder dit laatste? Werking «ex tunc» of «ex nunc» (28)?

Tegen een onmiddellijke nietigheid bestaan grote bezwaren, zowel van praktische aard als van juridische aard.

Praktisch staat het aanvaarden der onmiddellijke nietigheid gelijk met het scheppen van juridische on-

zekerheid (29). Doch ook om juridische motieven kan de onmiddellijke nietigheid niet aanvaard worden. Zekere afspraken kunnen overeenkomstig art. 85,3, onder bepaalde voorwaarden (cfr. infra, sub VII), toch toegelaten zijn. Het staat vast dat dergelijke afspraken reeds bestonden op 1 januari 1958, wanneer het Verdrag is in werking getreden. Indien men de onmiddellijke nietigheid aanvaardt, dan dringt, bij gebreke aan een overgangsvoorschrift voor deze afspraken, het besluit zich op dat deze nietig zijn, hoewel toch toelaatbaar overeenkomstig art. 85,3. Dit ware een kontradictie, waarvan de Verdragsluitende partijen niet kunnen noch hebben gewild (30). De onmiddellijke nietigheid dient dus verworpen. Desondanks heeft de Commissie van de E.E.G. het opportuun geacht geen standpunt ten aanzien van dit vraagstuk in te nemen en hebben de regeringsdeskundigen in hun tweede bijeenkomst (15-16 januari 1959) zich bij deze stelling aangesloten (31).

Alleszins blijven de overige twee vragen in dit verband open. Omwille van overwegingen van praktische aard lijkt het antwoord te moeten gezocht worden in een nietigverklaring bij administratief besluit, ofwel van de Commissie, ofwel van de bevoegde nationale instantie (cfr. infra, sub. XI), met werking « ex nunc ». Het is trouwens deze oplossing die door de Hoge Autoriteit wordt toegepast in verband met de toepassing van de mededingingsregelen van ondernemingen (art. 65-66) van het E.G.K.S.-Verdrag.

Het is duidelijk dat concurrenten, die schade hebben geleden door een verboden afspraak gedurende het bestaan ervan, overeenkomstig het algemene beginsel van art. 1382 B.W. schadevergoeding kunnen vorderen, mits de schade vaststa en het oorzakelijk verband tussen de schuldige handeling en de schade voldoende bewezen is. Inderdaad, naar Belgisch recht wordt schade begrepen als de krenking van een rechtmatig belang, wat hic et nunc de hypothese is, en is geen rechtskrenking vereist (32). In de V.S.A. mag elke persoon, die schade heeft geleden in zijn zaken (business) of eigendom, door een daad, welke bij de anti-trustwetten verboden is, het drievoudige bedrag vorderen van de geleden schade, alsmede de proceskosten « including a reasonable attorney's fee » (art. 4 van de Clayton Act). Indien de schade vaststa, doch niet het juiste bedrag, mag hiervan een redelijke schatting gemaakt worden, hoewel zulke schatting soms aan het spekulatieve zal grenzen (Aldus de Supreme Court in Bigelow v. RKO Radio Pictures, 1946, 327 U.S. 215) (33).

VII.

Afwijkingen van het principiële kartelverbod.

De bepalingen van artikel 85,1, houdende het principiële kartelverbod, kunnen echter voor bepaalde afspraken en gedragingen buiten toepassing verklaard worden, mits:

1 Het *doel* bestaat uit de verbetering van de produktie, van de verdeling der produktie, of verbetering van de technische of economische vooruitgang, mits een billijk aandeel van de daaruit voortvloeiende voordelen de gebruikers ten goede komt (34);

2. De aangewende *middelen* geen beperkingen opleggen die voor het bereiken van de doelstelling niet onmisbaar zijn;

3. Eerdoor *geen mogelijkheid* geschapen wordt de *mededinging* voor een wezenlijk deel van de betrokken produkten *uit te schakelen*.

In het E.G.K.S.-Verdrag komt de mogelijkheid van het buiten toepassing verklaren van het principiële kartelverbod ook voor (artikel 65,2). Daar wordt nog als bijkomende vereiste dat het gaat om een specialisatieovereenkomst of een overeenkomst tot gemeenschappelijke aan- of verkoop. Deze vereiste betreffende *de natuur* van de overeenkomst wordt in het E.E.G.-Verdrag niet gesteld. In de V.S.A. wordt geen afwijking van het verbod voorzien, doch de rechtbanken passen de zgn. « rule of reason » toe, die reeds onder de common law, voor de uitvaardiging van de Sherman Act, werd aangewend:

« Every agreement concerning trade, every regulation of trade, restrains. To bind, to restrain, is of their very essence. The true test of legality is whether the restraint imposed is such as merely regulates and perhaps thereby promotes competition, or whether it is such as may suppress or even destroy competition » (Supreme Court, 1918, Chicago Board of Trade v. U.S. 246 U.S. 231) (35).

VIII.

Dwangkartels.

Dwangkartels, d.i. kartels door de overheid opgelegd (B. vb. in Italië door toepassing van artikel 2616 Codice Civile), vallen niet onder artikel 85; dit handelt alleen over overeenkomsten tussen en gedragingen van ondernemingen, hetzij private, hetzij openbare. Toch zijn dwangkartels verboden; dit volgt uit de combinatie van de artikels 3 en 5.

Artikel 3, f vergt in de Gemeenschap de invoering van een regime waardoor wordt gewaarborgd dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt niet wordt vervalst: artikel 5, tweede lid bepaalt dat de staten-leden zich van alle maatregelen dienen te onthouden welke de verwezenlijking van de doelstellingen van het Verdrag in gevaar kunnen brengen; één van die maatregelen is juist het instandhouden of oprichten van concurrentiebeperkende dwangkartels; dit is dan ook verboden.

IX.

Misbruik van economische machtspositie.

« Onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt en verboden, voor zover de handel tussen L'd-Staten daardoor ongunstig kan worden beïnvloed, is het, dat een of meer ondernemingen misbruik maken van een machtspositie op de gemeenschappelijke markt of op een wezenlijk deel daarvan » (artikel 86, eerste lid) (35b).

Artikel 86 bevat, in tegenstelling met artikel 85, geen preventieve klausule; niet het gebruiken, doch alleen het misbruiken van een gegeven machtspositie wordt verboden. Ook in de V.S.A. is het bezit alleen van een monopolistische positie door één of meerdere ondernemingen geen overtreding van de anti-trustwetten; hiertoe moet de intentie hebben voorgezeten de monopolistische toestand te handhaven. Als voldoende bewijs van dergelijke intentie geldt het feit dat de bedoelde ondernemingen handelingen hebben verricht waardoor het monopolie noodzakelijkerwijze gehandhaafd bleef (Cfr. de United Shoe case, 1954, 347 U.S. 521; U.S. v. du Pont & Co. — Cellophanecase — 1956, 351 U.S. 377).

Het begrip « machtspositie » wordt niet omschreven in het E.E.G.-Verdrag; het betreft een feitelijke of rechtsverhouding in het bedrijfsleven, die een over-

wegende invloed op de markt der betrokken produkten of diensten medebrengt ⁽³⁶⁾. De machtspositie moet nagegaan worden per produkt. Het is immers niet denkbeeldig dat een onderneming met een weinig omvangrijke produktie een dominerende invloed inneemt dank zij haar produktie van een speciaal produkt; b.vb. een firma met een octrooi over een bepaald produkt. De machtspositie kan in het bezit zijn van één onderneming — het geval van een monopolie — of van meerdere firma's - oligopolie. In beide gevallen is artikel 86 van toepassing.

Dezelfde konstruktie komt ook voor in het E.G.K.S.-Verdrag, waar artikel 66,7 handelt over misbruik van economische machtspositie :

«...ondernemingen van publiekrechtelijke lichamen of van partikulieren die in rechte of in feite op de markt van een der produkten onderworpen aan de rechtsmacht van de Hoge Autoriteit een overheersende positie innemen of verkrijgen, welke hun aan een daadwerkelijke mededinging op een belangrijk gedeelte van de gemeenschappelijke markt onttrekt en deze positie gebruiken voor doeleinden, strijdig met de doelstellingen van het E.G.K.S.-Verdrag...».

Er is misbruik van machtspositie, wanneer één of meer ondernemingen, die een economische machtspositie bekleden, op het algemeen belang inbreuk maken door praktijken welke de normale werking der mededinging vervalsen of beperken, of een hinderpaal vormen hetzij voor de economische vrijheid der voortbrengers, verdelers of verbruikers, hetzij voor de ontwikkeling van produktie of ruilverkeer ⁽³⁷⁾. In de praktijk zal *ad hoc* economische analyse vereist zijn om uit te maken in hoeverre er werkelijk misbruik is.

Het misbruik moet : 1. de handel tussen staten-leden ongunstig *kunnen* beïnvloeden, zelfs al roept het in werkelijkheid geen ongunstige invloed in het leven; 2. voorkomen op de gemeenschappelijke markt of op een wezenlijk deel ervan, dus ook op een zuiver nationaal vlak, indien dit voor een bepaald produkt een wezenlijk deel van de gemeenschappelijke markt vormt (b.vb. de Franse Haute Couture) ⁽³⁸⁾.

Geen sanktie wordt bepaald, doch in artikel 87 wordt de mogelijkheid van geldboeten en dwangsommen voorzien. In de V.S.A. valt misbruik van machtspositie onder section 2 van de Sherman Act als « monopolization » en is dus strafbaar, zoals reeds aangetoond, met een boete van maximum 50.000 dollars en/of een gevangenisstraf van maximum één jaar; de rechtbanken kunnen tevens gebruik maken van een of meerdere der drie « D's » : dissolution, divestiture, divorce — ontbinding van de vennootschap in casu, verplichte verkoop van een gedeelte of geheel de aandelenportefeuille, en dito ^(39b).

Artikel 66,7 van het E.G.K.S.-Verdrag voorziet als maatregelen, die de Hoge Autoriteit kan treffen tegen ondernemingen, die misbruik maken van de economische machtspositie die zij bekleden,

het richten van aanbevelingen, die kunnen bereiken dat het misbruik een einde neemt;

bij gebreke van een bevredigende uitvoering van genoemde aanbeveling (= bindend ten aanzien van de daarin gestelde doeleinden, niet ten aanzien van de middelen; artikel 14 E.G.K.S.-Verdrag) binnen een redelijke tijd, het vaststellen der prijzen en verkoopsvoorwaarden of het opstellen der produktie- of afleveringsprogramma's, die de ondernemingen moeten uitvoeren. Dit geschiedt na overleg van de betrokken nationale regering, in de vorm van een beschikking (= bindend in alle onderdelen).

geldboeten voorgeschreven door artikels 58, 59 en 64 E.G.K.S.-Verdrag.

Zoals artikel 85, biedt ook artikel 86 van het E.E.G.-Verdrag enkele voorbeelden, die trouwens fel gelijken op deze van artikel 85. Hier worden slechts de verschilpunten aangevoerd; voor verder kommentaar, cfr. supra, sub V.

A. *Het rechtstreeks of zijdelings opleggen van onbillijke aan- of verkoopprijzen of van andere onbillijke kontraktuele voorwaarden.*

In tegenstelling met in artikel 85, wordt hier vereist dat de opgelegde prijzen en voorwaarden onbillijk zijn; dit is logisch, want een onderneming moet wel verkoopprijzen aanduiden, anders ware handel onmogelijk. Anderzijds wijst m.i. de afwezigheid van de term « onbillijk » in artikel 85 er op dat elke afspraak tot « price-fixing » als verboden moet beschouwd worden, zelfs al zijn de vastgelegde prijzen redelijk; de praktijk moet echter uitwijzen in hoeverre deze strenge interpretatie zal gevolgd worden.

Onbillijk moet gezien worden in het licht der vrije concurrentie op de gemeenschappelijke markt. Het kan bestaan in het vaststellen van een te hoge prijs, maar ook in het tijdelijk bepalen van een te lage prijs — beneden de produktiekosten, b. vb. — met de bedoeling een konkurrent uit de markt te verdrijven en achteraf van de monopolistische situatie gebruik te maken om naar willekeur de prijzen te bepalen.

B. *Het beperken van de produktie, de afzet of de technische ontwikkeling ten nadele van de verbruikers.*

Hetzelfde voorbeeld wordt geschetst in artikel 85,1,b, mits drie min of meer evidente wijzigingen :

1. Hier wordt niet meer gesproken over de investeringen. De ondernemingen behouden inderdaad het zelfbeschikkingsrecht over hun kapitaal (artikel 222 : « Dit Verdrag laat de regeling van het eigendomsrecht in de Lid-Staten onverlet »).

2. Hier wordt evenmin gesproken van het « controleren ». Vermits de ondernemingen hic et nunc bij hypothese een machtspositie bekleden, inkludeert dit de controle van produktie, afzet of technische ontwikkeling.

3. Hier wordt tenslotte toegevoegd : « ten nadele van de verbruikers ». Een beperking van de produktie kan immers om plausibele doeleinden doorgevoerd worden, b. vb. bij een tijdelijke overproduktie van een bepaald produkt.

C. *Het toepassen ten opzichte van handelspartners van ongelijke voorwaarden bij gelijkwaardige prestaties, hun daarmede nadeel berokkenend bij de mededinging.* — Identiek aan artikel 85,1,d.

D. *Het feit dat het sluiten van overeenkomsten afhankelijk wordt gesteld van het aanvaarden door de handelspartners van bijkomende prestaties, welke naar hun aard of volgens het handelsgebruik geen verband houden met het onderwerp van deze overeenkomsten.*

Identiek aan artikel 85,1,e. Vooral in deze hypothese, ondernemingen met economische machtspositie, zal de methode van de gepaarde verkoop aangewend worden.

Artikel 86 spreekt niet van de praktijk van het verdelen der markten en voorzieningsbronnen (zoals artikel 85,1,c). Dit is logisch t.a.v. monopolies; het zou on-

logisch kunnen geweest zijn t.a.v. oligopolies indien de lijst der voorbeelden van artikel 86 limitatief ware geweest.

X.

Artikel 87: Reglementaire opdracht.

Ter verduidelijking van de procedure, welke moet gevolgd worden bij de toepassing van de artikels 85-86, zijn een aantal uitvoeringsbepalingen onontbeerlijk. Artikel 87,1 schrijft dan ook voor dat de Raad der Ministers, met eenparigheid van stemmen, binnen een termijn van drie jaar, te rekenen van de inwerking-treding van het Verdrag (d.i. uiterlijk op 1 januari 1961), op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europese Parlement alle verordeningen (bindend in alle onderdelen; artikel 189) of richtlijnen (bindend t.a.v. het te bereiken resultaat, niet t.a.v. de hiertoe te gebruiken middel; artikel 189) moet vastleggen, dienstig voor de toepassing van de bepalingen van artikels 85-86. Indien deze voorschriften tegen de vooropgezette s'reefdatum nog niet goedgekeurd zijn — en alles laat dit voorzien — dan is na die datum slechts een gekwalificeerde meerderheid (39) in de Raad der Ministers nodig.

Artikel 87,2 noemt zelf enkele gebieden, waarover de reglementaire opdracht van de Raad zich uitstrekt:

1. De nakoming van de in artikel 85,1 en in artikel 86 voorziene verbodsbepalingen verzekeren door de instelling van geldboeten en dwangsommen;

2. De wijze van toepassing van artikel 85,3 vaststellen met inachtneming van de noodzaak, enerzijds een doeltreffend toezicht te verzekeren, anderzijds de administratieve controle zoveel mogelijk te vereenvoudigen;

3. In voorkomende gevallen, de werkingssfeer van de bepalingen van de artikelen 85 en 86 voor de verschillende bedrijfstakken nader vaststellen (B. vb. het buiten toepassing verklaren van de mededingingsregeling voor ondernemingen van een bepaald bedrijf);

4. De taak van de Commissie en deze van het Hof van Justitie bij de toepassing van de in artikel 87,2 bedoelde bepalingen vaststellen;

5. De verhouding vaststellen tussen de nationale wetgevingen enerzijds en de artikels 85-90, alsmede de uitvoeringsbepalingen van artikel 87 anderzijds.

Deze opsomming is geenszins limitatief; niets belet de Raad b. vb. voor te schrijven dat elke afspraak verplichtend dient geregistreerd te worden.

XI.

Overgangperiode.

Gedurende de overgangperiode, d.i. tot op het tijdstip van inwerkingtreding van de voorschriften op grond van artikel 87 uitgevaardigd, is de bevoegdheid tot toepassing van de bepalingen van artikels 85-86 verdeeld tussen de nationale instanties van de staten-leden enerzijds en de Commissie van de E.E.G. anderzijds. Dit kan aanleiding geven tot bevoegdheidsconflicten; vermits het Verdrag zelf hierover geen voorschriften bevat, is het duidelijk dat een kasuistische oplossing zal moeten gevonden worden.

A. De nationale instanties van de staten-leden.

Artikel 88 houdt in dat de nationale instanties van de staten-leden gedurende de overgangperiode beslissen over de toelaatbaarheid van afspraken en gedragingen en over het misbruiken van een economische

machtspositie. Zij doen dit op basis van het nationale recht en van de bepalingen van artikel 85-86.

Het rapport Hellwig (40) wijst op het gevaar van dit voorschrift: sommige staten kunnen oordelen dat een prejudicieel geschil over de interpretatie van de artikels 85-86 niet bestaat, terwijl andere dit wel kunnen aanvaarden en desgevallend verwijzen naar het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, overeenkomstig artikel 177 van het E.E.G.-Verdrag. Dit kan aldus leiden tot een ongewenste diskriminatie.

Een andere moeilijkheid ontstaat uit de vereiste én het nationale recht én de voorschriften van het Verdrag toe te passen. Slechts drie der zes landen bezitten een gedetailleerde wetgeving in dit verband; het zijn Duitsland (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (GWB) van 27 juli 1957), Frankrijk (ordonnances nrs. 45-1483 en 45-1484 van 30 juni 1945 — decret nr. 53-704 van 9 augustus 1953 — decret nr. 58-545 van 24 juni 1958 en enkele verspreide, minder belangrijke voorschriften) en Nederland (Wet economische mededinging van 28 juni 1956 — wet van 5 december 1957 — besluit van 11 november 1958).

De géondslagen van deze wetgevingen variëren: de Duitse en Franse regeling bevatten een principieel verbod, met mogelijkheid van afwijkingen, terwijl de Nederlandse wet gebaseerd is op het misbruiksbegin-sel, met mogelijkheid het verbodsbeginsel in zekere voorwaarden te hanteren. Hier rijst dus weer een probleem van ongelijke behandeling der ondernemingen naargelang de nationaliteit. Nochtans mag dit probleem niet overschat worden. Het verschil tussen de Nederlandse wetten en de Franse en Duitse wet'en is immers niet zo groot. Waar men in Nederland uitgaat van de stelling « Kartels mogen bestaan, behalve de slechte », gaat men in Frankrijk en Duitsland uit van de stelling « Kartels moeten verdwijnen, behalve de goede »; ui eindelijk komt het resultaat op hetzelfde neer (41). Tenslotte moet er op gewezen dat het E.E.G.-Verdrag geldend recht is in de zes staten, en wel met « Direktwirkung », d.i. onmiddellijk toepasselijk op de ondernemingen (cfr. infra, sub XII), zodat alle ermede strijdige nationale bepalingen vervallen. Het probleem van de dispariteit der nationale wetgevingen is dus wel ernstig en reëel, doch mag niet overdreven worden.

Een ander ernstig probleem, dat door artikel 88 gesteld wordt, is te weten welk het nationale gezagsorgaan is, bevoegd om te oordelen over de toelaatbaarheid van afspraken en feitelijke gedragingen en over eventueel misbruik van een machtspositie. Hier-voor moet telkens het nationale recht nagegaan worden, zodat verschilpunten onvermijdelijk zijn. Bovendien houdt dit probleem verband met de opvatting van de nationale overheid betreffende het al dan niet « self-executieve » karakter der artikels 85-86; m.a.w. de opinie van de nationale instanties over de « Direkt-wirkung », die eveneens verschilt in de zes staten-leden.

In België blijkt geen enkele instantie bevoegd. Uit de parlementaire handelingen kan bezwaarlijk opgemaakt worden wat de opinie is t.a.v. de « Direktwirkung ». Evenmin bestaat een gedetailleerd anti-trustrecht. Uit de memorie van toelichting bij het ontwerp van wet tot bescherming tegen het misbruik van economische machtspositie, door Minister J. Van der Schueren op 9 juni 1959 neergelegd op het bureel van de Senaat, kan echter afgeleid worden dat de Belgische regering de « Direktwirkung » aanvaardt (42); alleszins wordt de noodzaak erkend een bevoegde instantie aan te duiden, en het ontwerp voorziet dan ook de toekenning van bedoelde bevoegdheid aan de Raad van

Ekonomische Geschillen. Terloops weze opgemerkt dat reeds bij de behandeling van het E.E.G.-Verdrag in de bijzondere senaatscommissie, op 20 november 1957, enkele kommissieleden de noodzaak hadden bepleit van het aanduiden van een orgaan, bevoegd om de artikels 85-86 toe te passen, en hadden voorgesteld een speciaal gezagsorgaan hiertoe te creëren. Hierop werd niet ingegaan ⁽⁴³⁾, zodat in België, in afwachting dat het genoemde wetsontwerp wet is geworden, geen enkele nationale instantie specifieke bevoegdheid heeft, en dus alleen de Commissie van de E.E.G. bevoegd is de regeling van de artikels 85-86 op Belgische ondernemingen toe te passen.

In Duitsland is het bevoegd orgaan het « Bundeskartellamt ». In een besluit van 19 februari 1959 heeft deze uitdrukkelijk verklaard dat artikels 85-86 « self-executive » zijn, bijgevolg moeten toegepast worden op de ondernemingen door de nationale instanties, overeenkomstig artikel 88. « Dies bedeutet, dass das Bundeskartellamt — solange die Uebergangsregelung des Art. 88 gilt — jedenfalls als berechtigt anzusehen ist, die in Art. 85,3 vorgesehenen Befugnisse insoweit auszuüben, als im Einzelfall eine Freistellung vom Verbot des Art. 85,1 in Betracht kommt » ⁽⁴⁶⁾.

Zeer terecht wordt er dus op gewezen dat de « Direktwirkung » niet alleen het verbod, maar tevens de mogelijke afwijking ervan impliceert, en dat deze afwijking ook door de bevoegde nationale instantie mag toegestaan worden.

In Frankrijk is de « Commission Technique des Ententes » het bevoegde orgaan, dus eveneens een bestuursrechtelijke instantie. Weliswaar worden zekere bevoegdheden aan de rechtbanken niet ontzegd — evenmin als in Duitsland trouwens —, doch deze wachten doorgaans in dergelijke gevallen de beslissing van de Commission Technique des Ententes af. De Franse regering aanvaardt de « Direktwirkung » ⁽⁴⁵⁾.

In Italië heeft het Parlement en de regering reeds bij de ratifikatie van het Verdrag duidelijk onderlijnd dat zij het « self-executive » karakter der artikels 85-86 erkennen ⁽⁴⁶⁾. Er bestaat tot nog toe geen specifiek kartelrecht, de artikels 2595-2615 Codice Civile, die slechts een schaarse en onvolledige regeling bevatten, blijven beschouwd gelaten. Er bestaat dan ook geen orgaan, bevoegd tot toepassing van de artikels 85-86.

Artikel 4 van de ratifikatiewet machtigt echter de regering de uitzonderingen bedoeld in artikel 85,3 toe te staan. Telkens zich een geval voordoet kan de regering dus improvisoir een bevoegd orgaan in het leven roepen. Catalano wijst er op dat door de ratifikatie, artikels 85-86 bestanddeel van het Italiaanse recht is geworden, zodat de nietigheid van artikel 85,2 de gevolgen heeft van artikel 1421 Codice Civile : « Behoudens tegenstrijdige wetsbepaling, kan al wie er belang bij heeft de nietigheid doen gelden en deze kan ambtshalve opgeworpen worden door de rechtbank » ⁽⁴⁷⁾.

In Luxemburg is de toestand identiek aan de Belgische : geen nationale instantie bezit bevoegdheid, zodat alleen de Commissie over Luxemburgse gevallen kan oordelen.

In Nederland is de toestand gans anders. Het bevoegde orgaan om over de toelaatbaarheid van kartels en dito te oordelen is de « Kommissie Economische Mededinging », ingesteld op 16 december 1958. Gezien echter in Nederland het « self-executive » karakter van de artikels 85-86 niet erkend wordt, past genoemde Kommissie uitsluitend het nationale recht toe. Een bijzondere wet van 5 december 1957 verplicht trouwens deze kommissie aldus te handelen tot het tijd-

stip waarop de voorschriften, voorzien in artikel 87, in werking zullen treden.

In deze gedachtengang is het te begrijpen dat de arrondissementsrechtbank van Zutphen (kortgeding) in een vonnis van 11 juli 1958 de « Direktwirkung » van artikels 85-86 heeft verworpen ⁽⁴⁸⁾. Het beroep is thans aanhangig bij het Hof te Arnhem, doch het is niet te verwachten dat deze motivering van het vonnis althans zal gewijzigd worden, tenzij een onderzoek naar de grondwettigheid van genoemde wet van 5-12-1957 zou geschieden. Inderdaad, de Nederlandse Grondwet vestigt de voorrang van internationale overeenkomsten op de nationale wetten, onverschillig of deze voor of na de ratifikatie van deze overeenkomsten tot stand kwamen. Vermits de wet van 5-12-1957 klaarlijk indruist tegen de bepalingen van het E.E.G.-Verdrag, is deze wet ongrondwettig. Anderzijds zou het zeer interessant zijn indien de zaak bij wijze van prejudicieel geschil zou worden aanhangig gemaakt bij het Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen, op basis van artikel 177 E.E.G.-Verdrag ⁽⁴⁹⁾.

B. De Commissie van de E.E.G.

Naast de nationale autoriteiten, is ook de Kommissie gelast met het waken over de toepassing van de voorschriften van artikels 85-86. Hoe dit geschiedt, wordt nader omschreven in artikel 89. Er zijn 5 fazen :

1. Op verzoek van een lid-staat of ambtshalve, en in samenwerking met de bevoegde autoriteiten van de staten-leden, welke haar daarbij behulpzaam zijn, stelt de Kommissie een onderzoek in naar de gevallen van een vermoedelijke inbreuk. Een onderneming of een privaat persoon hebben niet het recht een verzoek tot onderzoek in te dienen; wel mogen zij zich bij de Kommissie beklagen en deze zal dan normaliter, althans indien de klacht enigszins gefundeerd lijkt, ambtshalve een onderzoek verrichten.

2. Indien het blijkt dat effectief inbreuk is gepleegd, stelt de Kommissie passende middelen voor om daaraan een einde te maken. Dit laat de weg open voor rechtstreekse besprekingen, methode die de Hoge Autoriteit van de E.G.K.S. ruim gebruikt heeft en toelaat veel nutteloos en omslachtig procederen te vermijden.

3. Wordt aan de inbreuk geen einde gemaakt, dan stelt de Kommissie de inbreuk op de bepalingen van artikels 85-86 vast in een met redenen omklede beschikking, bindend in alle onderdelen.

4. Zij kan deze beschikking bekend maken (fakultatief).

5. Zij kan de staten-leden machtigen de noodzakelijke tegenmaatregelen, waarvan zij de voorwaarden en de wijze van toepassing bepaalt, te treffen om de toestand te verhelpen. Hoewel de natuur van deze maatregelen niet omschreven wordt in het Verdrag, zullen deze, volgens de geest van de mededingingsregeling van het Verdrag, aan dezelfde voorwaarden moeten voldoen als de maatregelen voorzien in artikel 109,1, tweede lid en in artikel 115, derde lid : « Bij voorrang moeten die maatregelen worden genomen die de minste verstoringen in de werking van de gemeenschappelijke markt veroorzaken... » (artikel 115) « en die niet verder reiken dan strikt onvermijdelijk is om de plotseling opgetreden moeilijkheden te overwinnen. » (artikel 109).

XII.

« Direktwirkung » of niet ?

Een probleem, dat de doktrine reeds fel beroerd heeft, is dit van de geldingskracht van de mededingingsregeling voor ondernemingen van het E.E.G.-Verdrag. Hoger werd dit vraagstuk reeds aangestipt — sub XI —, hier zal het meer uitgediept worden.

Het kan samengevat worden in twee vragen: Zijn de in artikelen 85-86 vas gelegde voorschriften rechnormen of slechts principiële verklaringen « Programmatische » — zonder bindende kracht, althans zo lang het door artikel 87 voorziene reglement niet is uitgevaardigd? En indien men hun het karakter van rechtsnorm toelegt, is de bindende kracht die er van uitgaat beperkt tot de nationale overheden of geldt ze t.a.v. de ondernemingen — « self-executing », « Direktwirkung »?

In de praktijk is het belang van dit vraagstuk fel verminderd door de duidelijke en eenstemmige s'ellingname van de Kommissie, het Europese Parlement, de regeringsdeskundigen tijdens hun bijeenkomsten van 18-19 november 1958 en 15-16 januari 1959⁽⁵⁰⁾: *artikelen 85-86 zijn rechtsnormen, met bindende kracht t.a.v. de ondernemingen en thans reeds van toepassing*. Een vluchtig onderzoek van de opvattingen, die op basis van de Verdragtekst mogelijk blijken, toont dadelijk de korrektheid van genoemde stellingname aan.

1. Op basis van de termen « Onverenigbaar met de Gemeenschappelijke markt en verboden... », die voorkomen zowel in artikel 85 als in artikel 86, lijkt de mening gewettigd dat deze artikelen slechts in werking treden *ten vroegste op 1 januari 1970 en uiterlijk op 1 januari 1973*. Inderdaad, artikel 8 van het Verdrag bepaalt uitdrukkelijk: « De gemeenschappelijke markt wordt gedurende een overgangperiode van *twaaft* jaar geleidelijk tot stand gebracht ». Deze overgangperiode kan echter verlengd worden tot in totaal vijftien jaar. Welnu, zolang de gemeenschappelijke markt niet bestaat, is het onmogelijk dat iets er mede onverenigbaar zou zijn; dus artikel 85-86 zijn niet van toepassing voor het einde van de voorziene twaalf tot vijftien jaar.

Deze ekstreme opvatting wordt slechts verdedigd door een auteur, *Weebers*⁽⁵¹⁾. Hij aanvaardt dat de voorschriften van artikel 85-86 ware rechtsnormen zijn, toepasselijk op de ondernemingen; echter niet vooraleer de gemeenschappelijke markt volledig is tot stand gebracht. Zijn opvatting wordt echter tegengesproken door de inhoud der artikelen 87, 88 en 89. Krachtens artikel 87 moet de Raad der Ministers reglementaire voorschriften, dienstig voor de toepassing van de artikelen 85-86, opstellen voor 1 januari 1961. Het ware onzin deze streefdatum te bepalen, indien artikel 85-86 in de gunstigste hypothese slechts in werking zouden treden op 1 januari 1970. Bovendien spreken ook artikel 88 en 89 wellicht nog duidelijker *Weebers'* theorie tegen, vooral dan dit laatste, dat de Kommissie de plicht oplegt te waken op de toepassing van artikelen 85-86 onmiddellijk nadat zij in functie is getreden, dus vanaf 10 januari 1958. De regeringsdeskundigen hebben dan ook terecht verklaard dat « onverenigbaar met de Gemeenschappelijke Markt » geen voorwaarde betekent voor de toepassing van artikel 85-86, maar slechts de rechtvaardiging inhoudt van de in genoemde artikelen voorkomende verboden⁽⁵²⁾.

De theorie van *Weebers* dient dus verworpen.

2. Artikelen 85-86 hebben geen bindende kracht t.o.v. ondernemingen (« non self-executing treaty »); zij zullen slechts van toepassing zijn op de ondernemingen bij de uitvaardiging van de in artikel 87 voorziene voorschriften.

Meerdere argumenten pleiten in het voordeel van deze opvatting:

A. Het wordt thans niet meer geloofwaardig dat aan een private staatsburger rechtstreeks zekere rechten kunnen toekomen krachtens een Verdrag⁽⁵³⁾. Nochtans geldt in het Volkenrecht nog steeds een algemeen vermoeden tegen de interpretatie van een Verdragtekst als « self-executive »⁽⁵⁴⁾.

Vermits het E.E.G.-Verdrag geen uitdrukkelijke klausule bevat dat het als een « self-executing treaty » moet worden behandeld, moet, op basis van het genoemde algemeen vermoeden, alle « Direktwirkung » ontkend worden.

B. Zowel het « Rapport des chefs de délégation aux Ministres des Affaires Etrangères » (Spaakrapport, 1956) als de tekst van het Verdrag bieden stof voor deze opinie.

Het Spaakrapport, blz. 55-56:

« Le problème des monopoles :

Dans la période finale l'élimination des obstacles aux échanges fera disparaître les possibilités de discrimination d'entreprises en concurrence entre elles... Le traité devra sur ces points encore énoncer les règles de base... Les principes inscrits dans le traité doivent être assez précis pour permettre à la Commission européenne de prendre des règlements généraux d'exécution qui seront soumis au vote de l'Assemblée, et qui auront pour objet d'élaborer les règles détaillées concernant la discrimination, d'organiser un contrôle des opérations de concentration, et de mettre en pratique une interdiction des ententes qui auraient pour effet une répartition ou une exploitation des marchés, une limitation de la production ou du progrès technique... En tout état de cause, ce n'est pas là un domaine où les solutions puissent être fixées du premier jour et répondre à tous les cas qui peuvent se présenter. Il faut donc à la fois compter sur une procédure évolutive et sur le développement d'un état d'esprit nouveau à mesure que les progrès du marché commun intensifieront les relations et les échanges entre entreprises de divers pays. »

Anderzijds spreken de artikelen 87, 1 en 89, 1 en 2 eveneens van « beginselen ». Op basis van het Spaakrapport mag de term « beginselen » als synoniem beschouwd worden van de term basisnorm⁽⁵⁵⁾. Welnu, in de artikelen 30-33 van het Euratom-Verdrag, dat tegelijkertijd werd uitgewerkt, wordt bepaald dat basisnormen niet direkt gelden, maar slechts een programma zijn, dat nader dient uitgewerkt door de leden-staten. Dus: artikelen 85-86 bezitten geen « Direktwirkung ».

C. Geheel het E.E.G.-Verdrag is opgebouwd op een evolutieve werking. Artikel 3 somt een aantal activiteiten op, welke uitgevoerd moeten worden « onder de voorwaarden en het ritme in het Verdrag voorzien ». Een dezer activiteiten is de invoering van een regime waardoor wordt gewaarborgd dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt niet wordt vervalst (artikel 3, f). Vermits artikel 87 als ritme een termijn van drie jaar vooropstelt, die loopt sinds 1 januari 1958, zijn de bepalingen van artikelen 85-86 nog geen toepasselijk recht.

D. Artikel 88 voorziet het naast elkaar bestaan van een van land tot land verschillend nationaal recht en de regeling van artikelen 85-86. Dit wijst er op dat deze artikelen slechts als richtlijnen gelden voor de economische politiek, terwijl het nationale recht ten volle blijft gelden.

Een sterke aanhang kan deze opvatting niet ontkend worden.

Het Nederlands Parlement heeft deze zienswijze aanvaard en de toepassing er van verzekerd door een bijzondere wet hiertoe uit te vaardigen (wet van 5 december 1957 - cfr. supra, sub XI). Ondanks de stellingname van Commissie, Europese Parlement en regeringsdeskundigen, blijft Nederland de «non self-executive»-theorie getrouw, zoals o.a. blijkt uit de rede van Minister Zijlstra bij de installatie van de Commissie Economische Mededinging, op 16 december 1958 (56). Met het oog op deze situatie heeft de vierde konferentie van regeringsdeskundigen, gehouden op 29 en 30 juni 1959, er aan gehouden te verklaren dat het niet uitvoeren van een uit het Verdrag voortvloeiende verbintenis door één van de ondertekenende staten, geen schorsing van de uitvoering van het Verdrag door andere partijen rechtvaardigt (57). M.a.w. de weigering van Nederland om de «Direktwirkung» te erkennen, brengt niet mede dat andere staten een zelfde positie zouden mogen innemen.

In de doktrine vindt de theorie van «non self-executive treaty» steun bij meerdere auteurs; aldus o.a. bij Dommering (58), Peters (59), Wawretzko (60), Strickrodt (61), Van Gelderen (62), Verloren Van Themaat (63), maar vooral bij Spengler (64). In «Die Wettbewerbsregeln der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft» (Köln, 1957) vat hij de genoemde opvatting op duidelijke wijze samen als volgt (blz. 55): «Zur Verwirklichung der in den Art. 85 und 86 niedergelegten (programmatiscen) Grundsätze» bedarf es naher — wie Art. 87 unzweideutig aussagt — noch eines besonderen, gemeinsamen Gesetzgebungswerkes. Vor dem Inkrafttreten jenes erst geplanten, vereinheitlichten Kartell- und Monopolrechts sind die Mitgliedstaaten durch Art. 88 gehalten, ihre kartellpolitischen Entschlüsse bereits an dem überstaatlichen Zukunftsprogramm zu orientieren; dagegen bleibt das jeweils in den einzelnen Staaten geltende Kartell unberührt...»

Ook de Franse Nijverheidsverbonden (65) en het Bundesverband der Deutschen Industrie hebben zich tegen de «Direktwirkung» van de artikelen 85-86 gekant.

Dit alles belet niet dat deze thesis niet voldoet; de argumenten ter staving er van zijn niet bestand tegen een kritisch onderzoek.

A. Indien het waar is dat in het Volkenrecht een algemeen vermoeden spreekt tegen het «self-executing» karakter van verdragen — wat nader zou moeten nagegaan worden —, dan wordt alleszins algemeen erkend dat de E.G.K.S., E.E.G.- en Euratom-Verdragen afwijken van het normale type van verdragen (66), zodat de normale manier van beschouwing hier niet van toepassing kan verklaard worden (67).

B. Het Spaakrapport behelsde richtlijnen voor de uiteindelijke opstellers van het Verdrag; vermits het best mogelijk is dat bij de opstelling er van afgeweken werd, kan het niet als een interpretatiekriterium aangewend worden.

Anderzijds laat de tekst van het Verdrag ruimte voor meerdere opvattingen. Artikel 85, 3, artikel

87, 2, c en artikel 88 spreken van «de bepalingen» van artikel 85-86; artikel 87, 2, a zelfs van verbodsbepalingen. Op deze basis moet de «Direktwirkung» aanvaard worden. *In werkelijkheid moet men erkennen dat zowel de genesis van het Verdrag, als de tekst er van, elke interpretatie toelaten, en dus geen voldoende argument kunnen vormen ter staving van gelijk welke opvatting* (68).

C. Het is juist dat het Verdrag een zeker ritme inhoudt. De evolutieve uitwerking van een gemeenschappelijke markt — afschaffing tussen staten-leden van de doeanerechten en de kwantitatieve beperkingen bij in- en uitvoer van goederen, alsmede van alle overige maatregelen van gelijke werking (artikel 3, a) — is echter onmogelijk indien private mededingingsbeperkingen het concurrentieregime mogen vervalsen. Daarom — ter bereiking van het doel van het Verdrag — is het onontbeerlijk dat de mededingingsregeling voor ondernemingen geldt vanaf de inwerkingtreding van het Verdrag, en wel degelijk t.a.v. de ondernemingen (69).

D. Het naast elkaar bestaan van nationale wetgevingen en de bepalingen van het Verdrag is evenmin een bewijs tegen de «Direktwirkung», vermits artikel 88 bepaalt dat de Lid-Statens gedurende de overgangperiode, voorzien in artikel 87, oordelen inzake concurrentiebeperking volgens het nationale recht, *in overeenstemming met de bepalingen van artikelen 85-86*. Indien artikelen 85-86 geen geldende rechtsvoorschriften bevatten, is het kontradictorisch de staten-leden opdracht te geven ze toe te passen. Bovendien verwijst artikel 88 uitdrukkelijk naar de mogelijke aanwending van artikel 85, 3; ook dit heeft geen zin indien dit geen rechtsnorm met «Direktwirkung» zou inhouden (70).

Naast de vier boven aangehaalde en behandelde argumenten, voert Spengler nog een aantal andere aan, die echter door J. Thiesing in «Handbuch für Europäische Wirtschaft», deel I, A, volledig weerlegd worden (71), zodat het nutteloos voorkwam ze weder op te halen.

Aldus heeft het kritisch analyseren van alle argumenten, die aangehaald worden om de «Direktwirkung» uit te sluiten, de zwakte van deze thesis aangetoond; ook deze moet verworpen worden.

3. Ch. del Marmol (72) betoogt dat de artikelen 85-86 geen «Direktwirkung» behelzen, maar wel een toelating aan de nationale en naderhand aan de E.E.G.-overheden, om de mededingingsregeling in een concreet geval op bepaalde ondernemingen toe te passen (b.v.b. door het verbieden van een afspraak).

Door deze thesis schijnt del Marmol een compromisoplossing tussen «self-executing» en «non self-executing» te willen bereiken. In werkelijkheid zou deze opvatting gemakkelijk tot diskriminatie kunnen leiden, vermits elke nationale instantie, in zoverre althans een nationaal bevoegd orgaan bestaat, een andere standaard kan aanwenden om te beslissen of het in een concreet geval zal optreden of niet. Bij gebrek aan enige basis voor deze opvatting, en met het gevaar van mogelijke diskriminatorische behandeling voor ogen, moet ook deze opinie verworpen worden.

4. De artikelen 85-86 bezitten onmiddellijke geldingskracht t.a.v. de ondernemingen, vanaf de inwerkingtreding van het E.E.G.-Verdrag, dus sinds 1 januari 1958.

Dit is, zoals reeds aangestipt, het officiële standpunt

van de Commissie van de E.E.G., van de regeringsdeskundigen en van het Europese Parlement, en wordt in de praktijk toegepast. In de doktrine voorgestaan o.a. door *Günther* (73), *Coing en Slochauer* (74), *Schilling* (75), *Steindorff* (76), *Thiesing* (77).

Het is trouwens het enige standpunt dat volledig verzoenbaar is met de inhoud der artikelen 85-90 en met het doel van het Verdrag.

Artikel 88 verklaart de staten-leden bevoegd tot het oordelen inzake concurrentiebeperking, gedurende de overgangperiode, in overeenstemming met het nationale recht en de bepalingen van artikels 85-86.

Welnu, zoals reeds werd betoogd bij het beschouwen der argumenten contra de « *Direktwirkung* », wanneer vanaf 1 januari 1958 tot de uitvaardiging van de voorschriften voorzien in artikel 87, bij het oordeel rekening dient gehouden met artikel 85-86, dan is het logisch te besluiten dat deze in werking zijn getreden, zoniet moesten ze niet in konsideratie genomen worden. Terecht wordt in het tweede algemeen verslag over de werkzaamheden van de gemeenschap, onder nr. 115, betoogd: « Daar de bepalingen van de artikels 85-86 aldus een integrerend bestanddeel geworden zijn van de wetgeving der Lid-Staten, beschikken zij alle op het gebied der mededingingsregelingen over een uniforme wetgeving, welke in overeenstemming is met de bepalingen van deze artikelen. Deze wetgeving heeft voorrang boven de eventueel hiermede strijdige bepalingen ». (78).

Artikel 89 verplicht de Commissie onmiddellijk na haar in functie treding te waken op de toepassing van de artikels 85-86; ook dit voorschrift ware zinloos, indien men de « *Direktwirkung* » van de artikels 85-86 niet aanvaardt.

Artikel 87 schrijft weliswaar voor dat nog een reglement moet uitgevaardigd worden door de Raad van Ministers. Doch nergens wordt voorgeschreven dat de mededingingsregeling voor ondernemingen zou geschorst zijn zolang dit reglement niet bestaat. Integendeel, artikel 87 noemt de voorziene verordeningen of richtlijnen « dienstig », « utiles », « zweckdienlich ». M.a.w. de artikel 85-86 gelden reeds nu; voor de goede toepassing er van op de ondernemingen is het nuttig, doch niet noodzakelijk, dat de Raad reglementaire voorschriften uitwerkt.

Trouwens, het doel van het E.E.G.-Verdrag noodzaakt een « self-executing » concurrentieregeling voor ondernemingen. Immers, zoals hoger reeds aangetoond, de geleidelijke ontplooiing van een gemeenschappelijke markt is niet mogelijk zonder het dadelijk uitschakelen van de eventuele concurrentiebeperkende invloed van ondernemingen.

Volkomen terecht is dus de praktijk van de Commissie: *Direktwirkung der mededingingsregeling voor ondernemingen*, vervat in artikels 85-90 van het E.E.G.-Verdrag.

XIII.

Besluit.

De mededingingsregeling voor ondernemingen van het E.E.G.-Verdrag is ongetwijfeld geldend recht t.a.v. alle private en openbare ondernemingen van produktie of distributie, werkzaam op het Europese grondgebied der 6 leden-staten, alsmede in Algerië en de Franse overzeese departementen. Het is dus geldend recht voor alle ondernemingen in België: Hiermede bezit ons land sinds 1 januari 1958 een begin van anti-trustwetgeving. Deze regeling zal nog verder uitgestippeld worden, zowel door het in artikel 87 voorziene reglement, als door een eigen nationale wetgeving. Deze

wetgeving is alleen hierom reeds wenselijk, om de nationale instanties aan te duiden, bevoegd om de artikels 85-86 toe te passen, zoals door artikel 88 wordt voorzien. Reeds nu echter is de Commissie der E.E.G. bevoegd om op te treden tegen elke afspraak of misbruik van economische machtspositie, die in België waargenomen wordt en onder de vereisten van de artikels 85-86 valt. Dit betekent een stap vooruit naar een zuivere en uitgezuiverde vrije concurrentie.

5 november 1959.

Louis P. SUETENS, dr. jur.,
Graduate student, School
of Law, Univ. of California,
Berkeley.

(1) 1 januari 1958 was « de eerste dag van de maand die volgt op het nederleggen van de akte van bekrachtiging door de ondertekenende Staat die als laatste deze handeling verricht » (art. 247); op die datum zou het Verdrag in werking treden, aldus dit art. 247. De tekst van het Verdrag verscheen in het Belgische Staatsblad van 25 december 1957.

(2) Belgische Senaat, Zitting 1957-1958, vergadering van 20-11-1957, document nr 32, blz. 43.

(3) Dr. Riffel, voorzitter van het Bundesverband der Deutschen Industrie, schreef in dit verband: « Wegen der grossen Zeitnot, unter welcher der Vertrag zur Gründung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft (EWG-Vertrag) ausgearbeitet werden musste, unterblieb insbesondere beim Abschnitt « Wettbewerbsregeln » (Kartell- und Monopol-Vorschriften der Art. 85 bis 90) die Einholung des Rates von Wissenschaft, Wirtschaft oder Praktikern der internationalen Wirtschaftsbeziehungen... Was aber schliesslich die Abfassung der Vorschriften der Art. 85 ff. selbst anbelangt, so sind diese in wesentlichen Teilen so unklar redigiert, dass in Regierungskreisen der Mitgliedstaaten und im wissenschaftlichen Schrifttum beträchtliche Meinungsverschiedenheiten über die rechtliche Bedeutung und Wirkung der Art. 85 und 86 entstanden sind. » (Vorbemerkung von Dr. A. Sprengler's werk « Die Wettbewerbsregeln der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft », Köln, 1957.)

(4) Konsultatief advies van het Internationale Hof van Justitie in zake van de betwisting rond het internationaal statuut van Zuid-West Afrika (Cour Internationale de Justice, Recueil des Arrêts, Avis consultatifs et Ordonnances, 1950, deel I).

(5) Aldus art. 232, 1 E.E.G.-Verdrag.

(6) Cfr. *Von der Groeben H. en Von Boeckh H.*, Handbuch für Europäische Wirtschaft, Loseblattausgabe in laufender Folge, deel I, Baden-Baden en Frankfurt-am-Main, A, 44, blz. 4-6.

(7) *Gunther Eberhard*, Die Regelung des Wettbewerbs im Vertrag zur Gründung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft, in *Wirtschaft und Wettbewerb*, 1957, blz. 290.

(8) *Sprengler Albrecht*, Abgrenzung zwischen dem G.W.B. und den Vorschriften für Unternehmen im EWG-Vertrag, in *Wirtschaft und Wettbewerb*, 1958, blz. 80.

(9) Hier weze er aan herinnerd dat art. 14 van de wet van 20 september 1948 (Belgisch Staatsblad van 27-28 september 1948), houdende organisatie van het bedrijfsleven, de onderneming omschrijft als « technische bedrijfseenheid ». Een bruikbare omschrijving van het begrip « onderneming » lijkt ons deze van Kern, Das Recht der Unternehmenszusammenschlüsse in der Montanunion, Berlin-Frankfurt, 1955, blz. 49: « Als Unternehmen ist jede organisatorische Einheit von sächlichen und persönlichen Mitteln anzusehen, die dazu bestimmt ist, einen wirtschaftlichen Zweck zu verfolgen ». Nochtans wordt in de Nederlandse wet op de economische mededinging van 28 juni 1956 bepaald: « Deze wet verstaat onder « Onderneming mede een bedrijf, waarmede niet wordt beoogd het maken van winst » (art. 1, 2), omschrijving die afwijkt van deze van Kern. Men kan zich inderdaad de vraag stellen in hoeverre ondernemingen zonder winstgevend doel onder de mededingingsregeling van het E.E.G.-Verdrag vallen. Dit wijst er eens te meer op hoe wenselijk het ware geweest in het Verdrag zelf een juridische omschrijving van het begrip « onderneming » in te lassen.

(10) In verband met dezelfde moeilijkheid in het E.G.K.S.-Verdrag, La Communauté Européenne du Charbon et de l'Acier, door een studiegroep van het I.R.I., blz. 81: « Des cas de ce genre sont fréquents. Il est intéressant de noter à ce propos que dans le cadre de la loi belge, par exemple, le complexe de charbonnages est traité comme une seule entreprise par le fisc, tandis que pour l'application de la loi créant les Conseils d'entreprise (...); chacun des charbonnages du complexe est considéré comme une entreprise distincte; enfin, l'administration a également adopté ce dernier point de vue pour le calcul des subventions qui à certaines époques étaient accordées aux charbonnages et qui tenaient compte de leur prix de revient. »

(11) Art. 80 E.G.K.S.-Verdrag; Art. 1 van Beschikking nr 37-53 van de Hoge Autoriteit, 11-juli 1953 (Publikatieblad van de E.G.K.S., 21 juli 1953, blz. 153).

(12) Cfr. *Del Marmol Ch.*, Marché commun et ententes internationales, in *Fabrimetal*, 1957, blz. 492 e.v.

(13) Het anti-trustrecht der V.S.A. is hoofdzakelijk vervat

in volgende wetten: Sherman Act, 1890; Clayton Act, 1914; Federal Trade Commission Act, 1914; Robinson-Patman Act, 1936. Al deze wetten werden meermaals gewijzigd; de belangrijkste wijzigingen worden aangetroffen in de Miller-Tydings Act, 1937 en de McGuire Fair Trade Act, 1952. De tekst van alle anti-trustbepalingen, up to date tot 1 januari 1959, wordt aangetroffen in: The Anti-trust Laws. A Basis for Economic Freedom, uitgegeven door het U.S. Government Printing Office, Washington, 1939.

De Amerikaanse wetgeving steunt op het *verbodsbeginsel*. De rechtbanken en bevoegde bestuursrechtelijke organen passen nochtans de zgn. «rule of reason» toe, die reeds onder het stelsel van de Common Law, d.i. voor de ondertekening van de Sherman Act op 2 juli 1890 door President Harrison, werd aangewend. Een concurrentiebeperking wordt redelijk geacht wanneer a) niet verder gaand dan strikt vereist wordt voor de noodzakelijke bescherming der partijen; b) niet klaarblijkelijk schadelijk t.a.v. het openbaar belang. «Applying the rule of reason to the construction of the statute, it was held in the Standard Oil case that as the words «restraint of trade» at common law and in the law of this country at the time of the adoption of the anti-trust act only embraced acts or contracts or agreements or combinations which operated to the prejudice of the public interest by unduly restricting competition or unduly obstructing the due course of trade or which, either because of their inherent nature or effect or because of the evident purpose of the acts, etc., injuriously restrained trade, that the words as used in the statute (Sherman Act) were designed to have and did have the same significance.» (U.S. Supreme Court in U.S. v. American Tobacco Co., 221 U.S. (U.S. reports) 106.)

Van de zgn. «rule of reason» werd in de eerste jaren na de uitvaardiging van de Sherman Act afgeweken. Hij duikt terug op in de minderheidsopinie van de beslissingen van de Supreme Court in de Trans-Missouri Freight Ass. case (1897, 166 U.S. 290) en in de Joint-Traffic Association-case (1898, 171 U.S. 505), wordt aangetroffen in de beslissing van de Court of Appeals, zesde Circuit inzake U.S. v. Addyston Pipe & Steel Co. (1898, 85 Federal Reporter 271), bevestigd door de Supreme Court in 1899 (175 U.S. 211), en komt reeds duidelijker voor in de Northern Securitiescase (1904, 193 U.S. 197). Tenslotte wordt hij onomwonden als de officiële toetssteen erkend door de Supreme Court in wellicht de meest befaamde anti-trustcase in de geschiedenis der V.S.A., de Standard Oil Co. of New Jersey v. U.S., 1911 (221 U.S. 1).

In deze omstandigheden kan de vraag oprijzen wat nieuws dan gebracht werd door de Sherman Act, vermits zowel ervoor als erna «unreasonable restraints of trade» onwettig zijn. Het antwoord is: «Contracts that were in unreasonable restraint of trade at common law were not unlawful in the sense of being criminal, or giving rise to a civil action for damages in favor of one prejudicially affected thereby, but were simply void, and were not enforced by the courts... The effect of the act of 1890 is to render such contracts unlawful in an affirmative or positive sense, and punishable as a misdemeanor, and to create a right of civil action for damages in favor of those injured thereby, and a civil remedy by injunction in favor of both private persons and the public against the execution of such contracts and the maintenance of such trade restraints» (Judge Taft in de Addyston Pipe & Steelcase, 85 F. 271, 1898).

Tenslotte moet er met klem op gewezen worden dat het niet met de waarheid strookt dat in de V.S.A. alle kartels zouden verboden zijn: reasonable, goede kartels zijn toegelaten. Een der meest belangwekkende toepassingen van de «rule of reason» wordt aangetroffen in de Appalachian Coals, Inc. case (1933, 288 U.S. 344), waar de Supreme Court in een combinatie met als doel het stabiliseren der prijzen in een industrie in depressieve toestand, geen schending van de Sherman Act aanwezig achtte.

(12b) De mededingingsregeling voor ondernemingen van het E.G.K.S.-Verdrag bevat volgende structuur:

In art. 65 worden afspraken tussen ondernemingen en onderling samenhangende feitelijke gedragingen verboden, wanneer deze er toe zouden kunnen leiden de normale werking van de vrije mededinging te beperken of te vervalsen; art. 66, 1 t/m 6 eist de voorafgaande goedkeuring van de concentraties tussen ondernemingen, behalve deze die reeds volbracht waren bij de inwerkingtreding van de genoemde mededingingsregeling; art. 66, 7 bevat de mogelijkheid voor de Hoge Autoriteit op te treden tegen elk misbruik van economische machtspositie.

(13) Ter vergelijking:

Art. 65, 1 E.G.K.S.-Verdrag: «Verboden zijn: alle overeenkomsten tussen ondernemingen, alle besluiten van verenigingen van ondernemingen en alle onderling samenhangende gedragingen, welke er direkt of indirekt toe zouden kunnen leiden om op de gemeenschappelijke markt de normale werking van de mededinging te beletten, te beperken of te vervalsen...»

Section 1 van Sherman Act: «Every contract, combination in the form of trust or otherwise, or conspiracy, in restraint of trade or commerce among the several States, or with foreign nations, is hereby declared to be illegal...»

(14) Cfr. *Handler M.*, Cases and other materials on Trade Regulation, tweede uitgave, Brooklyn, 1951, blz. 243.

(15) «Uniform conduct, absent agreement, is not unlawful...»; cfr. Legal Aspects of Doing Business Under the Antitrust Laws, uitgegeven door de balie van de staat California in de reeks California Specialty Handbooks, nr. 2, San Francisco, 1959, blz. 18.

(16) Aldus de Supreme Court in Theatre Enterprises, Inc. v. Paramount Film Distributing Corp.: «...But this Court never held that proof of parallel business behavior conclusively establishes agreement or, phrased differently, that

such behavior itself constitutes a Sherman Act offense. Circumstantial evidence of consciously parallel behavior may have made heavy inroads into the traditional judicial attitude toward conspiracy; but «conscious parallelism» has not yet read conspiracy out of the Sherman Act entirely». (1954, 346 U.S. 537). Cfr. Regulation of Business. Sherman Act. Conscious Parallelism of Action in 52 *Michigan Law Review*, 1954, blz. 1076.

De aanvaarde definitie van «conspiracy» is: «a combination of two or more persons by concerted action to accomplish a criminal or unlawful purpose, or to accomplish a purpose not in itself criminal or unlawful by criminal or unlawful means» (Duplex Printing Press Co. v. Deering, 245 U.S. 443; 1921). Cfr. Acts Constituting a Conspiracy in Restraint of Trade, 22 *George Washington Law Review*, 1954, blz. 354.

(17) Cfr. de Supreme Court in the American Tobacco case (221 U.S. 106; 1946): «However, no formal agreement is necessary to constitute an unlawful conspiracy».

(18) De woorden «Onvereenigbaar met de gemeenschappelijke markt en...» bevatten geen bijkomende voorwaarde, doch de rechtvaardiging van het verbod. In dezelfde zin de regeringsdeskundigen tijdens hun vierde bijeenkomst op 29 en 30 juni 1959, zoals blijkt uit het bij afloop der conferentie verstrekte perscommuniqué.

(19) Ook dit werd bevestigd door de regeringsdeskundigen op hun vierde conferentie, die de nadruk legden op het feit dat de term «gemeenschap» een geografisch kader vastlegt.

(20) Contra: *Gunther*, art. cit.; *Spengler*, art. cit. Zie voetnoten 6 en 7.

(21) Tot dit besluit leidt althans de zuiver juridische analyse van de Verdragtekst. Onmiddellijk moet echter toegegeven worden dat deze interpretatie de weg opent naar talrijke bevoegdheidskonflikten en onzekerheid in de hand werkt, daar men voor iedere handeling slechts na een grondige economische analyse kan weten of ze onder de mededingingsregeling van het E.E.G.-Verdrag ressorteert of niet. In de praktijk is het dus wenselijk de standaard al dan «interstate»-handel te hanteren, zelfs al wordt hierdoor de Verdragstekst geweld aangedaan. Het kan trouwens niet de bedoeling van de Verdragsluitende partijen geweest zijn meerdere bevoegdheidskonflikten mogelijk te maken en onzekerheid te scheppen.

(22) De lijst van verboden afspraken in art. 85, 1 is niet limitatief. Waar het Nederlandse «en met name die welke bestaan in» en de Franse term «notamment» hierover zekere twijfel laten bestaan, toont het Duitse «insbesondere» duidelijk aan dat het hier slechts om voorbeelden gaat en niet om een limitatieve opsomming. In zoverre dit nodig is wordt er op gewezen dat de Duitse, Franse, Italiaanse en Nederlandse teksten van het Verdrag gelijkkelijk autentiek zijn (art. 248, E.E.G.-Verdrag).

(23) «However, there are certain agreements or practices which because of their pernicious effect on competition and lack of any redeeming virtue are conclusively presumed to be unreasonable and therefore illegal without elaborate inquiry as to the precise harm they have caused or the business excuse for their use» (Supreme Court in Northern Pacific Railway Co. v. U.S., 1958, 356 U.S. 1).

(24) Zelfde redenering wordt aangetroffen in de reeds geciteerde Socony-Vacuum Oil Co. case. Het heeft geen belang of het doel van de «price-fixing» op zichzelf waardevol is; evenmin heeft het feit dat geen straffen toegepast werden bij afwijkingen door kartelgenoten van de vastgestelde prijzen enig belang. Cfr. U.S. v. National Association of Real Estate Boards, 339 U.S. 485 (1950). Onder zekere voorwaarden is echter prijshandhaving geoorloofd voor merkartikelen (Miller Tydings Act en McGuire Act) en voor artikelen onder oktrooi (General Electriccase, 1926, 272 U.S. 476).

(25) In U.S. v. General Dyestuff Corp. gaat de U.S. District Court van New York zo ver marktverdeling tussen organisaties die niet in concurrentie staan t.o.v. elkaar, maar slechts potentiële concurrenten zijn, als *per se* onwettig te veroordelen (57 Federal Supplement 642; 1944).

(26) Het *per se* onwettigheidsconcept werd voor het eerst op «tying arrangements» toegepast door de Supreme Court in International Salt Co. v. U.S. (332 U.S. 392; 1947). Nochtans betekent de *per se* onwettigheid hier niet hetzelfde als bij b.v.b. «price-fixing»; opdat een «tying arrangement» *per se* onwettig weze moet het aan zekere voorwaarden voldoen. In de Times-Picayunecase bepaalde de Supreme Court dat een «tying arrangement» *per se* onwettig was, wanneer de verkoper een monopolistische positie bekleedde op de markt van het te koop geboden produkt, en een wezenlijk deel van de handel in het er aan gepaarde produkt beïnvloed werd (345 U.S. 594; 1952). Thans, sinds de Northern Pacific Ry. Co. case, is het voldoende dat de verkoper voldoende macht bezit op de markt van het te koop geboden produkt om een wezenlijk bestanddeel van de mededinging t.a.v. het er aan gepaarde produkt te kunnen beïnvloeden.

Door dit criterium wordt de toe te passen test enerzijds gemakkelijker, anderzijds lastiger. Lastiger bij goederen onder oktrooi: onder het criterium van de Times-Picayunecase was het voldoende te bewijzen dat er een wezenlijk deel van de mededinging t.a.v. gepaarde produkt was beïnvloed; hieruit werd een praesumptio juris et de jure afgeleid, dat die invloed te wijten was aan de monopolistische positie, die de verkoper, uit hoofde van zijn oktrooi, geacht werd te bezitten over het te koop geboden produkt. Thans moet bewezen worden dat hij effectief voldoende macht heeft voor het te koop geboden produkt; het feit dat een wezenlijk deel van de mededinging t.a.v. het gepaarde produkt werd beïnvloed op zichzelf is niet meer voldoende. Anderzijds, bij goederen, niet onder oktrooi, is

de test thans gemakkelijker, vermits niet meer een monopolie t.a.v. het te koop geboden produkt moet bewezen worden, maar slechts een voldoende economische macht.

Hier moet nog aangestipt worden dat «tying arrangements», vlg. de beslissing in de Times-Picayunecase, niet alleen onwettig zijn, *per se*, overeenkomstig section 1 van de Sherman Act, maar tevens op grond van section 3 van de Clayton Act «when the seller enjoys a monopolistic position in the market for the «tying» product, or if a substantial volume of commerce in the «tied» product is restrained». Dus hier ge't s'echts één der beide voorwaarden; de effectiviteit van de Clayton Act wordt echter fel verminderd door de vereiste, gesteld in section 3, dat de s'echts kan toegepast worden wanneer zowel het te koop geboden produkt als het er aan gepaarde produkt «commodities» (handelswaren) zijn. Noch in de Times-Picayunecase, noch in de Northern Pacific Ry Co. case was dit het geval, zodat de *per se* onwettigheid t.a.v. section 1 van de Sherman Act moest worden nagegaan om een overtreding van de anti-trustwetten te vinden; maar voor section 1 van de Sherman Act moesten dan ook de twee gestelde voorwaarden onderzocht worden.

(27) Tot in 1955 was dit bedrag s'echts 5.000 dollars; bij de Amendment Act van 7 juli 1955 werd dit bedrag op 50.000 dollars gebracht. Zoals uit het citaat van de beslissing in de Addyston Pipe & Steelcase in voetnoot 12 blijkt, bestaat naast de penale sanktie ook een burgerlijke sanktie, nml. de injuncties; hierdoor kan de rechter b.v.b. de ontbinding van een combinatie bevelen en alle andere vereiste maatregelen om een einde te stellen aan de invloed van de afspraak.

(27b) Art. 65, 4 van het E.G.K.S.-Verdrag voorziet eveneens de van rechtswege nietigheid van de verboden afspraken.

(28) Cfr. *Deringer A.*, Kartellvorschriften des EWG-Vertrages, geltendes Recht?, in der *Betriebsberater*, 1959, blz. 93 e.v. (Heft 3).

(29) Cfr. *Spengler A.*, art. cit., blz. 76.

(30) In dit verband de beslissing in Kortgeding van de Arrondissementsrechtbank te Zutphen (Nederland) van 11 juli 1958: «... dat het toch... als bedoeling van de leden 1 en 2 niet denkbaar is, dat in een slag alle kartelovereenkomsten in de deelnemende landen verboden en nietig zouden zijn, niet denkbaar vanwege de ingrijpende en maatschappelijke gevolgen en bovendien onlogisch omdat in dat geval eerst alle overeenkomsten, als bedoeld in art. 85, 1 nietig zouden zijn en later sommige daarvan zouden mogen herleven, wanneer deze bepaling daarop op grond van art. 85, 3 buiten toepassing zou worden verklaard, aanvankelijk door de nationale autoriteiten, later door een gemeenschappelijk orgaan...» (Nederlandse Jurisprudentie, 1958, nr. 426, blz. 988).

(31) Cfr. het tweede algemeen verslag over de werkzaamheden van de Gemeenschap (18 september 1958 - 20 maart 1959), uitgegeven door de Commissie van de E.E.G., 31 maart 1959, te Brussel, nr. 121, blz. 85).

(32) Cfr. *Ronse J.*, La notion du dommage: lésion d'intérêt, noot onder Hof van Kassatie, 2 mei 1955, in *Revue critique de jurisprudence belge*, 1957, blz. 101 e.v. Over schade en schadeloosstelling in 't algemeen, cfr. *Ronse J.*, Schade en Schadeloosstelling, in *Algemene Praktische Rechtsverzameling*.

(33) «The jury may make a just and reasonable estimate of the damage based on relevant data, and render its verdict accordingly... Any other rule would enable the wrongdoer to profit by his wrongdoing at the expense of the victim». (Bigelow v. R.K.O. Radio Pictures, 1946, 327 U.S. 251). Cfr. *Grove M.*, Means of determining when treble damages are recoverable for a loss due to a violation of the antitrust laws, in *46 California Law Review*, 1958, blz. 447 e.v.

(34) Hierbij moet niet uitsluitend gedacht worden aan eventuele daling der prijzen; de verbruikers kunnen ook voordeel halen uit b.v.b. een verbetering der kwaliteit bij gelijke prijzen.

(35) Cfr. voetnoot 12.

(35b) De betekenis van art. 86 werd door de regerings-deskundigen onderzocht op hun vierde en vijfde conferentie, respektievelijk op 29 en 30 juni 1959 en op 8 en 9 oktober 1959.

(36) Het ontwerp van wet tot bescherming tegen het misbruik van economische machtspositie, op 9 juni 1959 op het bureau van de Belgische Senaat neergelegd door Minister J. Van der Schueren, bepaalt in art. 1 wat volgt: «Deze wet verstaat onder economische machtspositie, de positie waarin een afzonderlijk handelende natuurlijke of rechtspersoon of een in gemeen overleg handelende groep dier personen de macht bezit om op het grondgebied van het Koninkrijk, door nijverheids-, handels-, landbouw- of financiële verrichtingen, een overwegende invloed op de bevoorrading van de goederen- of kapitaalmarkt, op de prijs of de hoedanigheid van een bepaalde waar of dienst uit te oefenen.» De Nederlandse wet van 28 juni 1956 bevat volgende omschrijving: «Economische machtspositie: een feitelijke verhouding of rechtsverhouding in het bedrijfsleven, die een overwegende invloed van een of meer eigenaren van ondernemingen op een markt voor goederen of diensten in Nederland medebrengt» (art. 1, 1).

(37) Deze omschrijving is ontleend aan het reeds geciteerde Belgische wetsontwerp, art. 2.

(38) Cfr. voetnoot 21.

(38b) «In proceeding for divestiture or dissolution under this section (= section 4, Sherman Act) subsequent to adjudication of monopolization, monopoly power, if found to exist, must be reduced to impotence» (U.S. v. Aluminium Co. of America, U.S. District Court te New York, 2 juni 1950, 91 Fed. Supp. 333).

(39) Voor besluiten van de Raad, waarvoor een gekwalificeerde meerderheid is vereist, worden de stemmen der leden als volgt gewogen: België 2; Italië 4; Duitsland 4; Luxemburg 1; Frankrijk 4; Nederland 2. De besluiten, die moeten genomen worden op voorstel van de Commissie, komen tot stand wanneer zij twaalf stemmen hebben verkregen (art. 148, 2). De «grote drie» kunnen dus hier hun zienswijze opdringen aan de Benelux-landen — te meer daar de samenstelling van de Commissie hun dat eveneens toelaat — terwijl tegen één der «grote drie» praktisch eenparigheid der overigen vereist is.

(40) Deutscher Bundestag, Schriftlicher Bericht des 3. Sonderausschusses — Gemeinsamer Markt/Euratom — vom 26.6.1957 (Bundestags-Drucksache nr. 3660), blz. 42.

(41) Cfr. *Kruseman G.E.*, De Nederlandse kartelbepalingen, die van de E.E.G., in *Economisch-Statistische Berichten*, 1957, blz. 1019 e.v.

(42) Cfr. De kommentaar op art. 28 van het wetsontwerp: Belgische Senaat, zitting 1958-1959, dokument nr. 216, blz. 25 schaftsgemeinschaft, in der *Betriebsberater*, 1958, blz. 90.

(43) Belgische Senaat, zitting 1957-1958, Dokument nr. 32, blz. 43.

(44) Besluit van de tweede Beschlussabteilung van het Bundeskartellamt van 19 februari 1959, *Wirtschaft und Wettbewerb*, 1959, blz. 305-310.

(45) Cfr. *Steindorff E.*, Das Verbot von Wettbewerbsbeschränkungen, in der Anfangszeit der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft, in der *Betriebsberater*, 1958, blz. 90.

(46) Zie: Le Legli, 1957, blz. 1051. Cfr. *Brijnen W.A.* en *Wertheimer H.W.*, De interpretatie van de kartelbepalingen in het E.E.G.-Verdrag, in *Sociaal-Economische Wetgeving*, 1957, blz. 255; *Coing H.* en *Schlochau H.J.*, Das Verhältnis des Deutschen Kartellrechts zu den kartellrechtlichen Vorschriften des Vertrages über die Gründung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft (Gutachten des Instituts für ausländisches und internationales Wirtschaftsrecht), Frankfurt-am-Main, 1958, blz. 40.

(47) *Catalano N.*, La communita Economica e l'Euratom, 1957, blz. 147.

(48) Nederlandse Jurisprudentie, 1958, nr. 426, blz. 988.

(49) Art. 177: «Het Hof van Justitie is bevoegd, bij wijze van prejudiciële beslissing, een uitspraak te doen a) over de uitlegging van dit Verdrag... b) ... c) ... Indien een vraag te dien aanzien wordt opgeworpen voor een rechterlijke instantie van een der Lid-Staten, kan deze instantie, indien zij een beslissing op dit punt noodzakelijk acht voor het wijzen van haar vonnis, het Hof van Justitie verzoeken over deze vraag uitspraak te doen.

Cfr. *Dommering W.*, De mededingingsbepalingen van de E.E.G., in *Nederlands Juristenblad*, 1959, blz. 309-318.

(50) Zie *Bulletin der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft*, nr. 1-59, blz. 24. (Dit tijdschrift wordt door de zorgen van de Commissie van de E.E.G. uitgegeven; er bestaat eveneens een Nederlandstalige editie, doch hierover kon ik niet beschikken, zodat ik verplicht ben te verwijzen naar de Duitse editie).

(51) *Weebers A.J.M.*, Kartelcontrôle op de Europese gemeenschappelijke markt, in *De Naamloze Vennootschap*, 1957, blz. 2-20.

(52) Zie *Bulletin der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft*, nr. 2-59, blz. 41.

(53) Zulks werd voor het eerst duidelijk bevestigd door het Permanente Hof van Internationale Justitie inzake de Dantziger ambtenaren, welke, aldus het Hof, uit een tussen Polen en Dantzig afgesloten verdrag een rechtstreeks recht putten om t.o.v. het bestuur der Poolse spoorwegen geldelijke vorderingen te laten gelden. Cfr. *Lauterpacht*, The Development of International Law by the Permanent Court of International Justice, Londen - New York, 1934, blz. 51-52.

(54) Cfr. *De Visscher*, Droit interne et droit international, in *Recueil des Cours de l'Académie de droit international* (Den Haag), 1952, blz. 558.

(55) Het Spaak-rapport zegt immers in verband met art. 85-86: «Le traité devra sur ces points encore énoncer les règles de base». Dus: beginsel-basisnorm.

(56) Zie *Wirtschaft und Wettbewerb*, 1959, blz. 658.

(57) Hiermede kan ik mij niet akkoord verklaren. Zelfs die landen, welke geen klausule in hun grondwet hebben, gelijkaardig aan het Franse grondwetsartikel 55: «Les traités ou accords régulièrement ratifiés ou approuvés ont, dès leur publication, une autorité supérieure à celle des lois, sous réserve, pour chaque accord ou traité, de son application par l'autre partie». (Grondwet van de vijfde republiek, 4 oktober 1958; in Frankrijk kan dus alleszins een Verdrag opzij geschoven worden in de hypothese van niet-uitvoering door één der partners), meen ik dat in dit verband elk land gerechtigd is de «exceptio non adimpleti contractus» op te werpen. De stelling van de regerings-deskundigen komt voor als «wishful thinking».

(58) *Dommering W.*, De mededingingsbepaling van de E.E.G., in *Nederlands Juristenblad*, 1959, 309-318 en 670-673.

(59) *Peters H.*, Wettbewerbsbestimmungen für den Gemeinsamen Markt, in *Europäische Wirtschaftsgemeinschaft*, 1958, blz. 126, 146.

(60) *Wauwretko H.*, Kartellrecht und Gemeinsamer Markt, in *Berliner Wirtschaft*, nr. 5, 1958, blz. 135.

(61) *Strickrodt Georg*, Die Wettbewerbsregeln für den Gemeinsamen Markt, in *Der Betrieb*, 1957, Beilage nr. 9 (3 juli 1957).

(62) *Van Gelderen M.*, Le problème de l'applicabilité directe des règles de concurrence dans la C.E.E., in *Nederlands Tijdschrift voor internationaal recht*, 1958, blz. 366-377.

(63) *Verloren van Themaat P.* De Kartelpolitiek in de Europese Economische Gemeenschap, in *Sociaal-Economische Wetgeving*, 1957, blz. 224-234.

(64) *Spengler Albrecht*, Die Wettbewerbsregeln der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft, Köln, 1957; Gemeinsamer

Markt und Kartelle, in *Monasthefte der Industrie- und Handelskammer Düsseldorf* (Heft 3), 1958, blz. 49 e.v.; Abgrenzung zwischen dem GWB und den «Vorschriften für Unternehmen» im EWG-Vertrag, in *Wirtschaft und Wettbewerb*, 1958, blz. 73-89, en 461 e.v.; Die Vertragsbestimmungen über die Wettbewerbsregeln (Vorschriften für Unternehmen) im Gemeinsamen Markt, in *Der Betrieb*, 1959, blz. 75 e.v.

(65) Cfr. de verklaring na hun bijeenkomst te Parijs op 18 juli 1957.

(66) «Par des traités comme ceux qui organisent la C.E. C.A. et la C.E.D., les Etats européens ont inauguré un procédé conventionnel qui, au point de vue qualitatif, se distingue nettement des procédés traditionnels» (*De Visscher*, opus cit., blz. 545); cfr. *Van Goethem F.*, Nieuwe vormen van internationale organisatie, in de reeks verhandelingen van de K.V.H.U., 1956.

(67) Cfr. *Thiesing Jochen*, Kommentar zu den Wettbewerbsregeln des EWG-Vertrages, in het Handbuch für Europäische Wirtschaft, uitgegeven onder de leiding van *Von der Groeben H.* en *Von Boeck H.*, deel I, A, 50 bl. 7, b.

(68) Betreffende de wordingsschiedenis van de E.E.G. raadplege men o.a. *Peters H.*, art. cit., blz. 146; *Schilling K.*, Europäisches oder Deutsches Kartellrecht?, in *Gegenwart*, 1958, blz. 186; *Steindorff E.*, art. cit., blz. 90; *Von der Groeben H.* en *Von Boeck H.*, opus cit., deel I, A, 40 blz. 2-5. Betreffende de parlementaire bescheiden: *Steindorff E.*, art. cit., blz. 90 en 94.

(69) Cfr. *Coing H.* en *Schlochauer H.*, opus cit., blz. 22 en 27; *Steindorff E.*, art. cit., blz. 92; *Thiesing J.*, opus cit., deel I, A, 50, blz. 11.

(70) Cfr. *Brijnen W.A.* en *Wertheimer H.W.*, art. cit.

(71) Cfr. *Thiesing J.*, opus cit., deel I, A, blz. 6-11.

(72) *Del Marmol Charley*, art. cit.

(73) *Gunther Eberhard*, art. cit.

(74) *Coing H.* en *Schlochauer H.*, art. cit.

(75) *Schilling K.*, art. cit.; Kartelle im Gemeinsamen Markt verboden, in *Frankfurter Allgem. Zeitung*, nr. 52, van 3 maart 1958.

(76) *Steindorff E.*, art. cit.; Zur Geltung des Kartellverbots im Vertrag über die Gründung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft, in *der Betriebsberater*, 1958, blz. 932.

(77) *Thiesing Jochen*, opus cit.

(78) Men kan zich de vraag stellen of het adagium «lex posterior derogat priori» ook geldt t.a.v. de E.G.K.S. - E.E.G. - en Euratom-Verdragen. Met Professor *J. De Meyer* (Preadvies betreffende het Staatsrecht der Buitenlandse Betrekkingsen, Zwolle, 1958, blz. 28 e.v.), ben ik de mening toegedaan dat de Europese integratieverdragen naar de inhoud grondwettelijk recht scheppen voor de ruimere gemeenschap van het Europa der zes, zodat elke wet, ook een latere, welke afwijkt t.o.v. een der genoemde Verdragen-grondwet voor een hogere gemeenschapsorde als ongrondwettig voorkomt. Dit wordt trouwens vereist door de primauteit van het internationale recht op het nationale recht.

Contra: Professor *Ganshof van der Meersch*, La constitution belge et l'évolution de l'ordre juridique international, in *Annalen voor Rechtsgeleerdheid en Staatswetenschappen*,

deel XII, nr. 49, 1952, blz. 400-406. Cfr. *Verbaet Ch.*, Du conflit entre le traité et la loi, in *Journal des Tribunaux d'Outre-Mer*, 1958, blz. 113 e.v.

Bibliografie

Benevens de reeds geciteerde werken en tijdschriftartikelen kunnen met goed gevolg geraadpleegd worden:

Blaisse P., De Europese Economische Gemeenschap en het kartelbeleid, in *Sociaal-Economische Wetgeving*, 1958, blz. 261, e.v.; *Fabre R.*, Les pratiques commerciales et le traité du Marché Commun, in *Revue du Marché Commun*, 1958, blz. 260 e.v.; *Foehl Carl.*, Nationale Kartellgesetze und Gemeinsamer Markt, in *die Kartelldebatte*, 1957, blz. 2-6; *Geertmann J.A.*, Kartelverbod, Euromarkt en «Rule of Reason», in *Economisch-Statistische Berichten*, nrs. 2175-2176, maart 1959; *Guglielmetti G.*, Introduzione allo studio delle restrizioni alla concorrenza nel mercato commune europeo, in *Revista di diritto industriale*, 1958, I, blz. 73-96; *Kuhn R.*, Vorbereitung auf den Gemeinsamen Markt, in *der Betriebsberater*, 1958, blz. 1 e.v.;

Koch N., Das Verhältnis der Kartellvorschriften des EWG-Vertrages zum Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, in *der Betriebsberater*, 1959, blz. 241 e.v.; *Peggio E.*, Il Mercato Comune Europeo: un'alleanza dei monopoli, in *Politica ed Economica*, 1957, blz. 12-19; *Schumacher H.*, La politique de la C.E.E. en matière d'ententes, in *Revue du Marché Commun*, 1959, blz. 207; *Von Beringe*, Die Anwendbarkeit der Kartellvorschriften des EWG-Vertrages, in *der Betrieb*, 1959, blz. 343 e.v.

Aanbevelenswaardig voor een eerste contactname:

— met de mededingingsregeling van het E.G.K.S.-Verdrag: *Kern P.*, Das Recht der Unternehmenszusammenschlüsse in der Montan-union, Berlijn, Frankfurt, 1955.

Krawietzki R., Das Monopolverbot im Schumanplan, Tübingen 1952.

— met het anti-trustrecht der V.S.A.:

Report of the Attorney General's National Committee to study the antitrust laws, maart 1955, U.S. Government Printing Office, Washington 25, D.C.

— met het Belgische anti-trustrecht:

Van Hecke G., De bescherming tegen de misbruiken van de economische macht, in *Rechtskundig Weekblad*, 1957-1948 blz. 625-636.

Del Marmol Ch., La réglementation juridique des ententes industrielles (Cartels, etc.), in *Revue de droit international et de droit comparé*, 1950, specialnummer, blz. 125-131; Les ententes industrielles en droit comparé (*Revue de la Banque*) Brussel, 1950; La liberté du commerce, in *Journal des Tribunaux*, 1953, blz. 65-70; Le traitement des contraintes économiques, in *Journal des Tribunaux*, 1956, blz. 453-455.

— met de Europese integratie in het algemeen:

Meier E.W., De Europese Economische Integratie, Leiden, 1958.

Robertson A.H., European Institutions. Co-operation, Integration, Unification, Londen, 1959.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer — 26 januari 1959.

Voorzitter: M. de Clippele.
Raadsheer-verslaggever: M. Neven.
Advocaat-generaal: M. Depelchin.

Wettige verdediging. — Vereiste voor de toepasselijkheid van art. 416 S.W.

Naar de zin van art. 416 van het wetboek van strafrecht bestaat er ogenblikkelijke noodzakelijkheid van wettige verdediging, wanneer de aanval nakend is zonder dat het noodzakelijk zij, dat hij verwezenlijkt is.

Procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Gent t/ Anica.

Gelet op het bestreden arrest, op 27 juni 1958 door het Hof van beroep te Gent gewezen;

Over het eerste middel afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet en 416 van het wetboek van strafrecht, doordat het bestreden arrest aangenomen heeft dat het door verweerder gepleegd misdrijf gerechtvaardigd is door de ogenblikkelijke

noodzakelijkheid van de wettige zelfverdediging, dan wanneer de in het arrest tot staving van de beslissing aangehaalde en beschreven feitelijke omstandigheden, de bij de wet vereiste hoofdbestanddelen voor het bestaan van deze grond van rechtvaardiging niet wet-tigen, aangezien het arrest geen enkele omstandigheid aangeeft die de mate raakt waarin verweerder zich verdedigd heeft en aldus niet toelaat na te gaan of er verhouding bestaat tussen een beweerde aanval en het afstaan ervan alsmede of verweerder daartoe gedwongen was de hem verweten daad te stellen;

Overwegende dat het arrest er namelijk op wijst dat verweerder «terecht heeft geoordeeld dat Verbilt een daad zou gesteld hebben die voor hem de ogenblikkelijke noodzakelijkheid maakte, om zich te verdedigen, van vóór de dief op te treden en van naar hem te schieten»;

Dat het aldus vaststelt, én dat de verdedigingsdaad, erin bestaande te schieten, gesteld door verweerder, die vervolgd was niet wegens verschoonde doodslag doch wegens verschoonde slagen of verwondingen die ofschoon ze de dood veroorzaakt hadden nochtans zonder het oogmerk om de dood te veroorzaken toegebracht werden, naar de mening van het Hof van beroep in verhouding stond met de aanval, én dat naar deze mening verweerder gedwongen was de hem verweten daad te stellen;

Dat het middel feitelijke grondslag mist;

Over het tweede middel afgeleid uit de schending van dezelfde wetsbepalingen, doordat het bestreden arrest principieel verklaard heeft, om zijn dispositief te rechtvaardigen dat het recht van zelfverdediging dikwijls denkbeeldig en ijdel zou zijn indien men steeds de aanval moest afwachten vooraleer zelf op te treden «en in casu dan ook enkel vaststelde dat verweerder een nakend gevaar mocht «vrezende» en oordelen dat het slachtoffer een daad «zou» stellen, die voor hem de ogenblikkelijke noodzakelijkheid uitmaakte, om zich te verdedigen voor (dit wil zeggen vroeger dan) de dief op te treden», dan wanneer zelfverdediging een werkelijke actuele aanslag veronderstelt die een ernstig gevaar oplevert voor het leven van de persoon van de aangevallene :

Overwegende dat naar de zin van artikel 416 van het wetboek van strafrecht, er ogenblikkelijke noodzakelijkheid van de verdediging is wanneer de aanval nakend is zonder dat het noodzakelijk zij dat hij verwezenlijkt is;

Overwegende anderzijds, door te releveren dat verweerder kon veronderstellen, «de dief hem geseind geweest zijnde als een gevaarlijke persoon, dat hij naar een wapen greep», het arrest vaststelt dat het gevaar ernstig was;

Dat het middel niet kan aangenomen worden;

Over het derde middel afgeleid uit de schending van dezelfde wetsbepalingen, doordat het bestreden arrest een strijdigheid bevat nopens het hoofdzakelijk feit te weten in welke gemoedstoestand verweerder gehandeld heeft aangezien aan de ene kant in de motivering vermeld wordt «dat voor de dader geen mogelijkheid bestond om veel na te denken en alles te overwegen om met volle kennis van zaken een beslissing te treffen» en van de andere kant niettemin in het dispositief de gestelde daad als gerechtvaardigd beschouwd wordt, dan wanneer in geval van de wettige zelfverdediging de dader moet verondersteld worden gehandeld te hebben met koelbloedigheid en beschikt te hebben zowel over de volledige vrijheid om met overleg te handelen als over de voldoende geestkracht om alle gevolgen van de daad waaraan hij zich overlevert te kunnen inzien :

Overwegende dat door vast te stellen dat «dit alles zich op zeer korte tijd afspeelde en dat voor de beklagde geen mogelijkheid bestond veel na te denken en alles te overwegen vooraleer met volle kennis van zaken een beslissing te treffen» en «dat een seker bedenking voor hem noodlottig kon wezen», het arrest zich ertoe beperkt er nadruk op te leggen hoe nakend het gevaar was;

Dat het middel op een verkeerde uitlegging van het arrest steunt en derhalve feitelijke grondslag mist;

En overwegende dat de substantiële of op straf van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Laat de kosten ten laste van de Staat.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer — 5 februari 1959.

Voorzitter-verslaggever : M. Bayot.

Procureur-generaal : M. Hayoit de Termicourt.

Advocaat : Mr. Gilson de Rouvreur.

Cassatie in burgerlijke zaken. — Verplichting aan te wijzen in welk opzicht de bestreden beslissing de aangehaalde wetsbepaling miskend heeft.

Het cassatiemiddel, dat er zich toe beperkt de wetsbepalingen aan te duiden, die volgens eiser de bestreden beslissing zouden hebben geschonden, zonder te doen kennen in welk opzicht die bepalingen werden geschonden, is niet ontvankelijk.

N.V. L'Union des Propriétaires Belges t/ Saint Paul.

Gelet op het bestreden vonnis, de 26 februari 1958 gewezen door de rechtbank van eerste aanleg te Brussel, in hoger beroep uitspraak doende;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1 en 2 der wetten betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit de arbeidsongevallen, bij koninklijk besluit van 28 september 1931 samen geschakeld, door de wetten van 20 maart 1948, 10 juli 1951, 28 mei 1953 en 10 maart 1954, en de koninklijke besluiten van 9 juni 1945, 22 november 1945 en 17 december 1946 aangevuld en gewijzigd, 1 van de besluitwet van 13 december 1945 betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit ongevallen die zich op de weg naar of van het werk voordoen, verlengd door artikel 12 der wet van 10 juli 1951 :

Overwegende dat het middel er zich toe beperkt de wetsbepalingen aan te duiden die, volgens aanlegster, het bestreden vonnis geschonden heeft; dat, in strijd met de bepaling van artikel 9 der wet van 25 februari 1925, het niet doet kennen in welk opzicht het vonnis die bepalingen geschonden heeft;

Dat het dienvolgens niet ontvankelijk is;

Om die redenen :

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt aanlegster tot de kosten.

RAAD VAN STATE

4e Kamer. — 27 oktober 1959.

Voorzitter : M. Lepage.

Raadsheren : M.M. Mast en Buch.

Auditeur : M. Adriaens.

Statuut van het Rijkspersoneel. — Schorsing van ambtenaar. — Onvoldoende motivering. — Nietigheid.

Een ambtenaar had aan derden afschriften van akten meegedeeld van geheime aard, zonder daartoe de machtiging te hebben.

Hierop werd de ambtenaar geschorst. Deze beslissing was echter onvoldoende gemotiveerd, daar zij niet duidelijk vaststelde welke de begane fout was waarvoor de straf werd opgelegd.

De beslissing wordt vernietigd.

Van Spolant t/ Belgische Staat (Minister van Volksgezondheid en van het Gezin).

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Arrest n° 7352.

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van de beslissing d.d. 8 augustus 1957 waarbij de Minister van Volksgezondheid en van het Gezin aan verzoeker de straf van de berisping oplegt;

Overwegende dat bij verzoekschrift d.d. 23 april 1957, Constant De Wit, secretaris van administratie in vast verband bij het Ministerie van Volksgezondheid en van het Gezin, beroep instelde bij de Raad van State, strekkende tot vernietiging:

1° van het ministerieel besluit d.d. 6 februari 1957 houdende overplaatsing van J. Gielen, secretaris van administratie in vast verband, naar het Ministerie van Volksgezondheid en het Gezin;

2° van het koninklijk besluit van 23 maart 1957 houdende benoeming van J. Gielen tot inspecteur van onderstand bij hetzelfde Ministerie;

dat het ministerieel besluit d.d. 6 februari 1957 in het Belgisch Staatsblad d.d. 24 februari 1957, en het koninklijk besluit d.d. 23 maart 1957 in het Belgisch Staatsblad d.d. 10 mei 1957 werden bekendgemaakt;

Overwegende dat de griffie van de Raad van State, bij schrijven d.d. 25 april 1957, aan De Wit de mededeling vroeg van de afschriften van de door hem bestreden akten; dat de opdracht die afschriften te tippen door verzoeker als bureauchef «voor de directeur» werd gekorttekend; dat op 2 mei 1957 de gevraagde akten gereed waren om aan De Wit te worden verzonden; dat op 3 mei 1957 de Minister van Volksgezondheid en van het Gezin op grond van artikel 101, 4° van het statuut van het Rijkspersoneel, verzoeker preventief in zijn ambt schorste om reden dat hij bepaalde stukken aan derden heeft medege-deeld in formele overtreding met artikel 9 van het statuut; dat hij tevens de secretaris-generaal verzocht «de procedure met het oog op de eventueel te nemen sancties te willen vaststellen»; dat bij koninklijk besluit d.d. 16 mei 1957, verzoeker met ingang van 4 mei 1957 preventief werd geschorst voor twee maanden met behoud van wedde, op grond van de overweging dat hij «stukken bekend heeft gemaakt die hij kende ter oorzaak van zijn ambt en die van nature van geheime aard zijn»; dat dit besluit op 12 juni 1957 aan verzoeker is betekend; dat de Minister op 21 juni 1957 een einde stelde aan de preventieve schorsing, opgelegd bij het koninklijk besluit d.d. 16 mei 1957, en dat een koninklijk besluit d.d. 3 juli 1957 eveneens een einde stelde aan die schorsing; dat verzoeker op 4, 9, 23 en 27 mei 1957 door zijn oversten werd gehoord; dat de directieraad op 31 mei 1957 verzoeker hoorde; dat twee feiten ten laste van verzoeker werden gelegd, waarvan het tweede was «het paraferen met het oog op eigen ondertekening van een bescheid dat hij niet gemachtigd was door te sturen»; dat, na geoordeeld te hebben dat voor het eerste feit geen tuchtstraf diende te worden toegepast, de directieraad «voorstelde verzoeker, bij wijze van tuchtstraf, een berisping te geven»; dat hierop de bestreden beslissing werd genomen waarbij, «naar aanleiding van de weerhouden feiten welke de preventieve schorsing voor gevolgd hadden, en overeenkomstig de beslissing van de directieraad genomen in zijn zitting van 31 mei 1957, de bij artikel 77, 2° voorziene tuchtmaatregel — de berisping — wordt opgelegd»;

Overwegende dat verzoeker voorhoudt dat de bestreden beslissing op niet bewezen feiten steunt zodat zij niet naar behoren is gemotiveerd;

Overwegende dat verzoeker voorlopig geschorst werd bij toepassing van artikel 9 van het statuut van

het Rijkspersoneel, luidens welk het de Rijksambtenaren verboden is feiten bekend te maken die zij zouden kennen ter oorzaak van hun ambt, en die van nature of wegens de voorschriften van de hiërarchische overheid van geheime aard zouden zijn; dat de bestreden beslissing, na de feiten ingeroepen te hebben «welke de preventieve schorsing voor gevolg hadden», steunt op de beslissing van de directieraad d.d. 31 mei 1957; dat evenwel die raad ten laste van verzoeker niet de fout heeft weerhouden die aanleiding heeft gegeven tot de preventieve schorsing; dat, zonder te hebben na te gaan of het geval van verzoeker aan de beoordeling van de directieraad diende overgelegd te worden, het volstaat vast te stellen dat de bestreden beslissing niet naar behoren is gemotiveerd daar ze niet duidelijk vaststelt welke de begane fout is waarvoor de straf wordt opgelegd,

Besluit:

Artikel 1.

De beslissing d.d. 8 augustus 1957 van de Minister van Volksgezondheid en van het Gezin is vernietigd.

Artikel 2.

De kosten, ten bedrage van 750 frank, komen ten laste van de tegenpartij.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

6e Kamer — 24 september 1959.

Voorzitter: M. Eyben.

Raadsheren: MM. Dellois en Sury.

Advocaat-generaal: M. Van der Perren.

Advocaten: Mrs. Bocken en De Doncker.

Faillissement. — Bepaling van het tijdstip waarop de ophouding der betalingen is geschied. — Vereisten. — Ophouding der betalingen impliceert noch heeft noodzakelijk het wankelen van het krediet ten gevolge.

De bepaling van het tijdstip, waarop krachtens het tweede lid van art. 447 der wet van 18 april 1851 ophouding der betalingen is geschied, is afhankelijk van de zelfde voorwaarden als de in het eerste lid voorziene faillietverklaring zelf, nl. de ophouding van de betalingen, gepaard gaande met het aan het wankelen zijn van het krediet.

Onhouding van betalingen impliceert noch heeft noodzakelijk het wankelen van het krediet ten gevolge, daar uit een zelfs stilzwijgend verleende termijn voor de betaling voortspruit, dat de schuldeiser op het vermogen tot betaling van zijn schuldenaren nog vertrouwt.

N.V. Werken en Diskonto bank t/ Haaren en Mr De Doncker q.q. (faillissement Haaren).

Gezien, in behoorlijk overgelegde uitgifte, het bestreden vonnis door de rechtbank van koophandel te Antwerpen op 4 april 1958 gewezen;

Overwegende dat het beroep regelmatig is naar vorm en termijn;

Overwegende dat de rechtbank van koophandel te Antwerpen op 16 november 1957 Haaren failliet heeft verklaard op diens aangifte; dat op 24 december daaropvolgende gezegde rechtbank het tijdstip waarop de ophouding der betalingen is geschied op 16 mei 1957

heeft bepaald; dat bij het bestreden vonnis dd. 4 april 1958, de rechtbank het verzet heeft afgewezen dat door de thans appellerende naamloze vennootschap tegen het vonnis van 24 december 1957 was gedaan;

Overwegende dat de bepaling van het tijdstip waarop naar luid van het tweede lid van artikel 447 der wet van 18 april 1851 de ophouding der betalingen is geschied afhankelijk is van dezelfde voorwaarden als de in het eerste lid voorziene faillietverklaring zelf, namelijk de ophouding van de betalingen gepaard gaande met het aan het wankelen zijn van het krediet; dat ophouding van betalingen niet noodzakelijk wankeling van het krediet medesleept of insluit daar uit een zelfs stilzwijgend verleende termijn voor de betaling voortspuit dat de schuldeiser op het vermogen tot betaling van zijn schuldenaar nog vertrouwt;

Dat geïntimeerde dientengevolge het bewijs heeft te leveren niet alleen dat vóór de datum van de faillietverklaring, Haaren belast was met schulden die zeker, vaststaand en eisbaar waren, maar daarenboven, dat het krediet van Haaren aan het wankelen was gebracht;

Overwegende dat op 15 mei 1957 Haaren met zodanige schulden belast was;

Overwegende, wat nu zijn krediet aangaat, dat niet bewezen is dat het vóór de maand september 1957 aan het wankelen werd gebracht;

Overwegende dat tot beoordeling van dit punt, geen rekening is te houden met een dagvaarding betekend op 19 juni 1957 ten verzoeken van de persoon genaamd De Smedt wiens hoedanigheid van schuldeiser thans nog onbewezen blijkt te zijn;

Overwegende dat er, weliswaar, tussen Haaren en een leverancier van stenen, met name firma Trap, reeds lang allerlei betwistingen waren ontstaan; dat deze betwistingen echter eerder op de degelijkheid van leveringen en dienvolgens op de afrekening sloegen zodat niet blijkt dat, desniettegenstaande, deze firma haar vertrouwen had verloren in het vermogen tot betaling van Haaren; dat eerst op 3 oktober 1957 de firma Trap door bemiddeling van een raadsman Haaren zal aanmanen tot betaling van het in hare opvatting verschuldigd saldo id est 26.070 frank;

Overwegende dat op 6 juli 1957 een dagvaarding was betekend aan Haaren ten verzoeken van zijn schuldeiseres de vennootschap Dranaco; dat deze procedure uit de niet betaling voortvloeide van het saldo van een op 12 juni 1957 opgemaakte afrekening die uit aanmerking van een storting in minderen van 75.000 frank en van een geaccepteerde wissel, met als vervaldag 15 september 1957, op 158.500 frank uitliep; dat gezegde dagvaarding gevolgd werd door een andere dd. 19 juli 1957 tot van waardeverklaring van een bewarend beslag;

Overwegende dat aldus geenszins bewezen is dat tot de 12 juni 1957 het krediet van Haaren aan het wankelen was, zelfs bij de vennootschap Dranaco; dat uit meergemelde feiten ook niet, althans met zekerheid, is af te leiden dat, alhoewel door Dranaco sedert 6 juli 1957 zozeer op betaling werd aangedrongen, de ondergang, der handelsbedrijvigheid van Haaren door ondermijning van het krediet, reeds als nakend was aan te zien; dat, trouwens, op 26 augustus 1957 een andere schuldeiseres van Haaren, de vennootschap Hilaire Vanderhagen, een op 31 juli 1957 vervallen wissel van 36.000 frank nog verving door een wissel met als vervaldag 30 juni 1958;

Overwegende echter dat gezegde vennootschap Hilaire Vanderhagen, op 21-23 september 1957 een andere wissel van 36.000 frank, vervallen op 31 augustus 1957, doet protesteren; dat zij op 27 september daaropvolgende, gelet op het onbetaald zijn van een reke-

ningsaldo groot 300.000 frank Haaren doet dagvaarden en zij haar procedure aanvult door een tweede exploit dd. 4 oktober 1957; dat zij op 5 oktober bewarend beslag doet leggen; dat, middelerwijs op 13 september 1957 de vennootschap Anciens établissements Sansens, dagvaarding had laten betekenen tot betaling van een zekere, vaststaande en eisbare schuldvordering van 13.649 frank en zij op 25 september daaropvolgende veroordeling bekomt tegen Haaren die verstek doet; dat, verder, op 5 oktober 1957 de vennootschap Boom-sche Metaalwerken insgelijks Haaren laat dagen en zij op 9 oktober bewarend beslag doet leggen; dat er, zoals vanzelf spreekt met deze procedure geen aanvang is gemaakt zonder voorafgaande vergeefs gedane aanmaning;

Overwegende dat niet bewezen is dat voor de faillietverklaring de overige voorleggende schuldeisers wantrouwen hadden gekoesterd op het vermogen tot betalen van Haaren; dat niet aangevoerd wordt dat deze met het oog op het verlengen van zijn krediet zijn toevlucht heeft genomen tot bedrieglijke of ongeoorloofde middelen;

Overwegende derhalve dat uit de in hun geheel genomen bewezen feiten is af te leiden dat eerst in de tweede helft der maand september 1957 het krediet van Haaren aan het wankelen is gekomen; dat er aanleiding is de datum waarop Haaren failliet had kunnen verklaard worden op 21 september 1957 vast te stellen;

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935 waarvan toepassing werd gedaan;

Gehoord in openbare zitting het advies van de Heer Advocaat-generaal Vander Perren;

Ontvangt het beroep, verleent verstek tegen geïntimeerde Haaren;

En rechtdoende door een arrest dat jegens alle partijen als op tegenspraak gewezen is aan te zien,

Verklaart het beroep gegrond;

Doet het bestreden vonnis te niet;

Wijzigende: zegt dat de ophouding der betalingen van de gefailleerde Haaren op 21 september 1957 is geschied;

Verwijst geïntimeerde Mter De Doncker qualitate qua en geïntimeerde Haaren in de kosten van beide aanleggen.

HOF VAN BEROEP TE GENT

5 november 1959.

Voorzitter: M. De Vreese.

Raadsheren: MM. Santenaire en Beeckman.

Advocaat-generaal: M. Matthys.

Advocaten: Mrs Coulier en Blanckaert.

Architectenovereenkomst. — Plicht van de architect toelichting en mogelijkheid van controle aan de bouwheer te verschaffen. — Ongegronde weigering levert grond op tot onthinding.

De architect heeft tot plicht de bouwheer binnen redelijke perken alle toelichtingen en mogelijkheden tot controle te verschaffen in verband o.a. met de eenheidsprijzen-borderellen van de aan de aanbesteding deelnemende aannemers en de bij de bouwvoorwaarden behorende gedetailleerde metingstaten, de ruwe bouw, de betonstudie, enz. De bouwheer behoeft zijn verzoek tot toelichting of controle niet bijzonder te motiveren, wanneer zulk verzoek noch

tergend, noch wegens reeds verschaftte toelichting of mogelijkheid tot controle ongegrond zou zijn.

In casu wordt de niet verklaarde en/of gemotiveerde globale weigering van de architect als een contractuele fout beschouwd, die eenzijdige opzegging van de architectenovereenkomst door de bouwheer en de ontbinding ervan wettigt. De ontbinding ab initio van de overeenkomst heeft ten gevolge, dat de architect geen aanspraak meer kan maken op betaling van kosten en ereloon of op vergoeding van winstderving, die met de overeenkomst verband houden.

Marlyn t/ Vallay.

Gezien de stukken, o.m. het vonnis tussen partijen op tegenspraak gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Brugge, eerste Kamer, op 14 mei 1957;

Overwegende dat het hoofdzakelijk en het incidenteel beroep tijdig en regelmatig werden ingesteld;

dat het Hof naar het aangevochten vonnis verwijst voor de omschrijving van de eis, van de tegeneis en van de twee architectenovereenkomsten d.e. respectievelijk in 1954 en in het begin van 1956, tussen de appellant, als bouwheer, en de geïntimeerde, als bouwmeester, tot stand kwamen;

I. Nopens de architectenovereenkomst van 1956 :

Overwegende dat de appellant niet betwist ten gepasten tijde het plan in verband met de overeenkomst van 1956 te hebben ontvangen;

dat hij, in verband met dezelfde overeenkomst, ongetwijfeld het lastenkohier met bestek in hun definitieve vorm heeft verkregen, ten vroegste op 5 april 1956, ten laatste op de dag van zijn inleidende dagvaarding dd. 14 mei 1956;

dat de appellant immers in zijn dagvaarding aan de geïntimeerde verwijt circa 55 m³ te veel aan betonwerken in het bestek te hebben voorzien, wat op een verschilberekening wijst die de kennis van het lastenkohier met bestek veronderstelt, terwijl anderzijds het bestek een betonvolume aangeeft van 271 m³ wat overgenomen werd uit de betonstudie die de ingenieur Gobin slechts op 5 april 1956 aan de geïntimeerde deed geworden;

Overwegende dat de appellant, per aangetekende brief van 17 april 1956 en ongetwijfeld na dit reeds mondeling doch vruchteloos met de geïntimeerde te hebben besproken, « afschriften » vroeg, ondermeer van de eenheidsprijzenborden van de aannemers die op de aanbesteding van 14 april 1956 een aanbod in verband met de architectenovereenkomst van 1956 indienden, alsook van de gedetailleerde metingstaten slaande op het lastenboek van dezelfde aanbesteding, ruwbouw, betonstudie, in een woord alles wat daarmee betrekking had;

dat de appellant zich daartoe uitdrukkelijk beriep op zijn recht « inzage » te krijgen van de bewerkingen en dienaangaande zijn oordeel en standpunt te verdere, er aan toevoegende dat hij erop gesteld was geen verrassingen op te lopen en, vooraleer een beslissing te nemen, alle bijzonderheden wilde kennen en alle mogelijkheden wilde onderzoeken;

dat, zo de appellant in dit verzoek wellicht ten onrechte documenten in verband met de eerste overeenkomst en eenheidsprijzenborden in verband met de tweede overeenkomst vroeg, dit verzoek daarom nog niet onrechtmatig was ten aanzien van het overige dat het, in verband met de tweede overeenkomst bedoelde;

dat de aangetekende brief dd. 17 april 1956 immers geen ondeelbaar karakter vertoonde;

Overwegende dat de bouwmeester de plicht heeft de bouwheer binnen de perken van wat redelijk is toe te lichten en de mogelijkheid tot nazicht te verschaffen; dat de bouwheer geenszins zijn verlangen om toelichting of nazicht bijzonder heeft te rechtvaardigen; dat zijn belang in een normaal en gewaarborgd verloop van de voorbereiding en de uitvoering van een gebouw waarvan hij alleen de zeer zware kosten zal afdragen daartoe ruimschoots volstaat, op voorwaarde nochtans dat het verzoek noch tergend noch, wegens reeds verschaftte toelichting of mogelijkheid tot nazicht, ongegrond was;

Overwegende dat de geïntimeerde appellants verzoek kortweg heeft afgewezen waar het, in verband met de architectenovereenkomst van 1956 « afschriften » vroeg « van de gedetailleerde metingstaat slaande op het lastenboek van de aanbesteding van 14 april 1956, ruwbouw, betonstudie, in een woord alles wat daarmee betrekking » had;

dat de geïntimeerde meerdere redenen aanvoert om zijn weigering te rechtvaardigen, redenen die echter ongegrond voorkomen zoals hieronder blijken zal;

dat de regelen van de aanbesteding geen beschikkingen inhouden die de geïntimeerde van zijn plicht toelichting en nazichtverschaffing ontslaan;

dat de geïntimeerde niet bewijst dat appellant, in april 1956, opnieuw het plan van het op te richten gebouw zou willen wijzigen hebben;

dat de niet betaling van de kosten en erelonen geïntimeerde's weigering niet rechtvaardigt vermits ze ten aanzien van de tweede architectenovereenkomst nog niet waren gevraagd geweest terwijl ze voor de eerste overeenkomst tot op 31 augustus 1956 mochten betaald worden (cfr. verder);

dat men niet zeggen kan dat de appellant zijn eis tot verbreking en zijn eenzijdige opzegging van de architectenovereenkomst van 1956 zou hebben « voorbereid » vermits zijn verscheidene sommaties evengoed tot het bekomen van zijn recht tot verdere uitvoering van de overeenkomst hadden kunnen leiden;

dat geen enkel lastenboek nopens dezelfde overeenkomst met de handtekening van de appellant wordt voorgelegd;

dat ook indien de appellant een plan met lastenkohier en bestek zou getekend hebben om van de bevoegde overheden de vereiste bouwtoelatingen te bekomen, zulks een louter administratief doel zou gehad hebben en het recht op toelichting en nazicht in hoofde van de appellant niet kon treffen, des te meer daar de bouwtoelatingen op 15 februari 1956 werden aangevraagd terwijl het lastenkohier met bestek slechts op 5 april 1956 zijn definitieve vorm heeft kunnen verkrijgen;

dat — waar 1) het lastenkohier met bestek in zijn definitieve vorm ten vroegste op 5 april 1956 aan de appellant werd ter kennis gebracht, 2) de geïntimeerde reeds op 6 en 9 april bepaalde aannemers tot de aanbesteding uitnodigde, en 3) deze aanbesteding reeds op 14 april 1956 doorging — de appellant de nodige tijd niet heeft gehad om op eigen krachten enig nazicht uit te oefenen;

dat trouwens van een bouwheer, vreemd aan de bouwtechniek en aan het werk van de architect, niet kan gevergd worden zelf uit een bouwplan, al bevat het de afmetingen, de nodige gegevens te putten om de slotcijfers van een bestek na te zien;

dat daartoe inderdaad vakkennis is vereist, niet zozeer om de eigenlijke berekeningen te verrichten, echter wel om de nodige gegevens uit het plan te halen;

dat dit zo waar is dat de geïntimeerde zelf, alhoewel bouwmeester van beroep, niettemin de vakkundige ingenieur Gobin aansprak om de studie over de betonwerken uit te rekenen;

dat deswege de appellant aan de geïntimeerde niet verwijten kan zich tot een vakkundige te hebben gericht om de toelichting en het nazicht te verkrijgen die zijn eigen bouwmeester hem had geweigerd;

Overwegende dat uit hetgeen voorafgaat voldoende blijkt dat de geïntimeerde noch toelichting, noch inzage, noch nazicht aan de appellant heeft verschaft;

dat appellants verzoek nochtans noch tergend noch ongegrond was;

dat hij intengendeel gehandeld heeft zoals hij moest met zich eerst en vooral tot zijn bouwmeester te richten;

dat de volgende sommatiebrief (26 april 1956) en de deurwaarderstussenkomst (27 april 1956) bezwaarlijk voor tergend of grievend jegens de geïntimeerde kunnen beschouwd worden, vermits beide het gevolg waren van geïntimeerde's weigering waarvan blijkt dat zij, ten aanzien van de overeenkomst van 1956 en behalve voor de eenheidsprijzenborderellen, ongegrond was;

dat geïntimeerde's globale weigering, zonder enige gepaste uitleg noch enig onderscheid tussen de verscheidene punten van het gevraagde, in hoofde van de geïntimeerde een grove contractuele fout ten aanzien van de architectenovereenkomst van 1956 is geweest;

dat hier dient aangestipt dat de appellant slechts « afschriften » ten einde « inzage » opvorderde;

dat de geïntimeerde, vaststellende dat er bij de appellant een zekere ongerustheid was opgedaagd, eerst trachten moest het mogelijke misverstand op te sporen en bij te leggen;

dat een ongegeneerde en niet verantwoorde weigering daartoe allerminst aangewezen was;

dat het trouwens niet opgaat aan de bouwheer inzage te weigeren van documenten die ter beschikking liggen van de tot de aanbesteding opgeroepen aannemers;

Overwegende dat geïntimeerde's weigering begrijpelijk appellant's vertrouwen heeft geschokt of vernietigd;

dat nergens uit blijkt dat de appellant daar zelf schuld aan zou hebben;

dat geïntimeerde's handelwijze ter zake volstaat om appellant's eenzijdige opzeg van de architectenovereenkomst van 1956 te rechtvaardigen en de eis tot vernietiging van dezelfde overeenkomst gegrond te doen voorkomen;

Overwegende dat de schade door de appellant wegens het verval van de overeenkomst van 1956 geleden in feite zeer miniem is geweest;

dat hij de bouwtoelating slechts op 31 mei 1956 heeft ontvangen terwijl het plaatselijk gemeentereglement alle bouwwerken tussen 1 juli en 31 augustus van ieder jaar verbiedt;

dat de appellant niet redelijk kan voorhouden dat hij, tussen 31 mei en 1 juli 1956 tijd genoeg zou gehad hebben én om het bestaande gebouw te slopen én om het nieuwe gebouw tot en met inbegrip van de gelijkvloerse lokalen op te trekken;

dat hij ten onrechte aanvoert dat hij op 1 mei 1956 zou kunnen beginnen hebben;

dat in die veronderstelling immers de afbraak en opbouw zonder verworven toelating een inbreuk zouden geweest zijn op de reglementering in zake bouwtoelating, zodat de voordelen die ermede eventueel verbonden waren, een deliktuele oorsprong zouden

vertoond hebben en het verlies ervan geen aanleiding zou kunnen geven hebben tot vergoeding;

dat er niettemin moet aangenomen worden dat de appellant, door het verval van de overeenkomst van 1956, een zekere schade heeft opgelopen, naar het oordeel van het Hof ex aequo et bono vast te stellen op 10.000 fr.;

Overwegende dat, nu de overeenkomst van 1956 ab initio ten nadele van de geïntimeerde vervalt, deze laatste geen aanspraak meer kan maken op betaling van kosten en ereloon of vergoeding van winstderving die met deze overeenkomst verband houden;

II. *Nopens de architectenovereenkomst van 1954 :*

Overwegende dat de partijen op 14 maart 1956 tot een overeenkomst zijn gekomen die aan de architectenovereenkomst van 1954 een einde heeft gesteld en bovendien als definitieve regeling ervan voorziet dat de appellant aan de geïntimeerde een som zal betalen van 83.000 fr., onder aftrek van de reeds betaalde voorschotten « voor de kosten en erelonen van plans en uitrekeningen » die de geïntimeerde ter uitvoering van de architectenovereenkomst van 1954 had gepresteerd;

dat het bedrag van 83.000 fr. aldaar geenszins afhankelijk werd gesteld van de termijn van betaling;

dat deze regeling zelfstandig voorkomt, los van de vroegere besprekingen en onderhandelingen en ook los van de in dezelfde overeenkomst (dd. 14-3-1956) voorkomende beschikkingen in verband met de kosten en honoraria van de architectenovereenkomst van 1956;

dat er ook geen onderscheid werd gemaakt tussen gewone en uitzonderlijke prestaties en de som van 83.000 fr. ook de regeling van de buitengewone prestaties bevat;

dat geïntimeerde's afzonderlijke eis tot betaling van 5.000 fr. deswege ongegrond is;

dat de appellant, ten aanzien van de architectenovereenkomst van 1954, aan de geïntimeerde verschuldigd is 83.000 fr. — 33.000 fr. reeds betaalde voorschotten, hetzij 50.000 fr.;

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 van de wet van 15 juni 1935;

Alle andere besluiten als ongegrond verwerpend;

Ontvangt de beroepen, en er over wijzende, doet het aangevochten vonnis te niet;

Verklaart gegrond en rechtmatig appellant's eenzijdige opzeg d.d. 26 april 1956 van de architectenovereenkomst van 1956;

Verklaart dezelfde overeenkomst verbroken ten nadele van de geïntimeerde;

Veroordeelt de geïntimeerde om ten deze aan de appellant ten titel van schadevergoeding te betalen de som van 10.000 fr. met de gerechtelijke intresten sedert de dag van de dagvaarding;

En verder, wat de architectenovereenkomst van 1954 aangaat, veroordeelt de appellant om aan de geïntimeerde te betalen ten titel van saldo op alle kosten en erelonen de som van 50.000 fr., ook met de gerechtelijke intresten sedert de inleiding van de tegeneis;

Verwerpt het overige van de eis en de tegeneis als ongegrond;

Veroordeelt de appellant en de geïntimeerde elk tot de helft van de kosten van beide aanleggen.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

2e Kamer bis. — 15 april 1959.

Voorzitter : M. J. Wildiers.

Rechters : M.M. J. Blokkx en L. Hernould.

Advocaten : Mrs. M. Vaes, Y. Donnet en L. Schoups.

Wegenverkeer. — Onverlichte baan. — Snelheid. — Gebruik van kruislichten. — Tegenligger. — Fout van de bestuurder die zijn snelheid niet vermindert.

Een autobestuurder pleegt een fout door een snelheid van 80 à 90 km per uur aan te houden wanneer hij met kruislichten rijdt op een onverlichte baan en er een tegenligger in aantocht is, en wanneer hij een voorzienbare hindernis nadert.

Gregory t/ Weyn en Teirbrood cons.

Overwegende dat de hoofd- en tegeneis strekken tot vergoeding der schade door wederzijdse partijen geleden ten gevolge van een verkeersongeval waarin hun voertuigen betrokken waren op 15 september 1956 te Kapellen;

Overwegende dat blijkens een door de heer Prokureur des Konings te Antwerpen, onder nummer 37.402/56 zonder gevolg gerangschikt strafdossier, verweerder op gemelde datum rond 19.30 uur een autobus, eigendom van verweerster, aan de rechterzijde van de Kalmthoutsesteenweg (gezien richting Kalmthout naar Kapellen) gestationeerd had om rond 19.45 uur aan de linker-achterzijde aangereden te worden door de personenauto van- en bestuurd door aanlegger; dat de onverlichte rijbaan van de Kalmthoutsesteenweg ter plaatse 5,90 m breed is met aan weerszijden een verplicht rijwielpad van 1,10 m, waarvan de autobus een goed deel innam, zodat hij, volgens het plan van de politie, nog nagenoeg 1,50 m à 2 m op de rijbaan reikte; dat tevens aangenomen wordt dat aanlegger kruislichten voerde en dat op het ogenblik dat aanlegger de autobus naderde, er een tegenligger, welke singeliks kruislichten droeg, in aantocht was; dat het linker-achterlicht van de autobus door de aanrijding totaal verbrijzeld werd terwijl het rechter-achterlicht en de standlichten aan de voorzijde, brandden bij de aankomst van de politie;

Overwegende dat de aanrijding, volgens de termen der dagvaarding, te wijten is aan het feit dat de autobus «onverlicht op de baan gestationeerd was»;

Overwegende dat aanlegger inderdaad aan de politie verklaarde dat de «autobus zonder licht geparkeerd was»;

Overwegende dat deze bewering echter uitsluitend formeel gestaafd wordt door de schriftelijke verklaring van een genaamde E. T. Engels, welke in zijn verklaring van 13 oktober 1956 bevestigt op 15 september 1956, bij het vallen van de avond «à la tombée du jour» dus zonder juiste bepaling van tijd, de autobus te hebben opgemerkt waarvan alle lichten gedoofd waren («un autocar stationné tous feux éteints»;

Overwegende dat de inzittende van de auto van aanlegger, Grangé Léon en de getuige Van Put Robert, die enkele minuten voor aanlegger de Antwerp Golf Club te Kapellen had verlaten en de autobus was voorbijgereden, gewagen van een zeer zwakke verlichting aan de achterzijde van de autobus, maar dan uitsluitend in het midden hiervan, hetgeen, volgens de politie de verlichting van de achter-nummerplaat moest geweest zijn;

Overwegende dat niet beweerd wordt dat de autobus

een ongewone elektrische inrichting zou gehad hebben, zodat er reeds een waarschijnlijkheid rijst dat indien de verlichting van de achterplaat brandde, ook de rode achterlichten moesten branden;

Overwegende dat, waar deze veronderstelling zeker ontoereikend is om tot het besluit te komen dat ook de rode achterlichten, inzonderheid deze van de linker-achterzijde brandden, er nochtans formele getuigenissen voorhanden zijn volgens dewelke dit in werkelijkheid ook het geval was; dat inderdaad twee van de passagiers van de autobus, Hermans Maria en De Roeck Irène, welke waren uitgestapt en zich in het bos hadden begeven, uitdrukkelijk verklaarden gezien te hebben dat kwetsige lichten vóór de aanrijding brandden terwijl De Roeck eraan toevoegt dat zij de lichten in het oog hield om zich te kunnen oriënteren; dat deze ooggetuigen op het ogenblik van het ongeval wel slechts 16 jaar oud waren, maar dat men mag verwachten dat een 16-jarige zich zeker voldoende rekenschap geeft van de draagwijdte van zijn verklaringen;

Overwegende dat ook een genaamde Van Dommelen, welke blijkbaar de bestuurder van de tegenliggende auto was, schriftelijk bevestigt gezien te hebben dat de rode stationeerlichten van de autobus ontstoken en volkomen zichtbaar waren;

Overwegende dat, zelfs indien de getuigenis van de heer Van Dommelen wegens mogelijke partijdigheid zou geweerd worden, bovenstaand vermoeden en de formele verklaringen van Hermans en De Roeck nochtans leiden tot het besluit dat bedoelde achterlichten brandden zoals vereist;

Overwegende dat, aangenomen dat deze lichten brandden, het niet blijkt dat de door aanlegger geschapen hindernis niet voorzienbaar was;

Overwegende dat aanlegger zijnerzijds evenwel een fout pleegde door een snelheid van 80 à 90 km/u. (zie zijn schriftelijke verklaring) aan te houden, terwijl hij slechts kruislichten voerde op een onverlichte baan, en er een tegenligger met kruislichten in aantocht was, en terwijl hij een hindernis naderde waarvan, zoals gezegd, het onvoorzienbaar karakter niet vaststaat;

Overwegende dat de hoofdeis d'envolgens ongegrond en de tegeneis in beginsel gegrond is;

Overwegende dat het bedrag van 14.750 fr. voor schade aan de autobus niet betwist wordt; dat de verletschade billijk vergoed wordt aan 500 fr. per dag gedurende de duur der herstellingen van zes dagen; dat er geen wachttijd dient toegekend vermits het voertuig bruikbaar bleef;

Om deze redenen :

De Rechtbank,

Rechtdoende op tegenspraak,

Na erover beraadslaagd te hebben;

Alle andere en strijdige besluiten verwerpende;

Verklaart de hoofdeis ontvankelijk doch ongegrond;

Wijst aanlegger in hoofdeis ervan af;

Verklaart de tegeneis ontvankelijk en in de hierna bepaalde mate gegrond;

Veroordeelt verweerder op tegeneis om aan aanlegster op tegeneis te betalen, de som van 17.750 fr. samen met de vergoedende intresten sedert 16 september 1956, de gerechtelijke intresten en de kosten van de hoofd- en tegeneis.

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

BURGERLIJKE RECHTBANK TE GENT

31 december 1958.

Voorzitter: M. Serck.

Rechters: MM. Colle en Soetaert.

Advocaten: Mrs Buysse (Antwerpen) en Moreels.

Revindicatie en faillissement. — Bevoegdheid.

Revindicatie tegen de curator van een faillissement, nadat de overeenkomst krachtens dewelke het voorwerp geleverd was, door een vonnis vóór de faillietverklaring was ontbonden.

Bevoegdheid van de rechtbank van koophandel, indien de terugvordering geschiedt op grond van de tengevolge van de ontbinding ontstane verbintenis tot teruggave.

Bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg, wanneer de eiser alleen zijn eigendomsrecht inroept.

N.V. Werkhuizen Matthysens
t/ De Decker en Moreels, q.q.

Overwegende dat de eis strekt tot:

1° teruggave van een «krane-kar» (dekkraan) in de staat waarin zij geleverd werd;

2° veroordeling van de verweerders, qualitate qua, om aan de eisers te betalen als huurprijs voor de genoemde kraan, bevoorrecht op alle schuldvorderingen tegen de failliete boedel, de som van 31.366 frank per maand, voor de eerste maal vervallen op 27 augustus 1958, onverminderd de gerechtelijke intresten en de proceskosten en onder voorbehoud van vermeerdering of vermindering van de gevorderde bedragen in de loop van het geding;

Overwegende dat deze eis gegrond wordt op een vonnis dat vóór de uitspraak van het faillissement door de zesde kamer van de rechtbank van koophandel te Antwerpen, bij verstek tegen de N.V. Gentse Dok- en Scheepsbouwwerken, op 26 augustus 1958 werd geveld en waarbij een tussen de partijen gesloten huurkoop betreffende de betwiste kraan als huurovereenkomst voor ontbonden werd verklaard, met veroordeling van de gedaagde vennootschap om deze aan de eisers terug te geven en de tot aan de uitspraak vervallen en verschuldigd gebleven huurgelden te betalen;

Overwegende dat de verweerders opwerpen dat de eis een revindicatie uitmaakt, die «in het kader» van de artikelen 546, 568 en 569 faillissementswet voor de rechtbank van koophandel moet worden ingesteld (art. 12 bevoegdheidswet), en derhalve tot de onbevoegdheid van deze rechtbank concluderen;

Overwegende dat de overeenkomst tussen de partijen ofwel een huur uitmaakt, zoals door de rechtbank van koophandel te Antwerpen, tegen wier vonnis geen verzet noch derden-verzet is aangetekend en dat overigens nog niet eens betekend is, is aangenomen, ofwel een verkoop, zoals de verweerders schijnen te beweren; dat de rechtbank van koophandel in beide veronderstellingen bevoegd is om te oordelen over de eis tot betaling en tot teruggave, die in hoofde van de failliet commerciële verbintenissen zijn (Fredericq, I, n° 328) vermits zij met zijn handel verband houden, en derhalve ook over de eis tot erkenning van het aan de prijs verbonden voorrecht, slechts een accessorium is van de eis tot betaling;

Overwegende echter dat het de eiseres vrijstaat, nadat de overeenkomst is ontbonden, als eigenares te revindiceren (De Page, VI, n° 124, c), in welk geval,

behoudens de uitzonderingen voorzien in de artikelen 566 en volgende faillissementswet, waaronder het geschil, zoals het in de dagvaarding als revindicatie van de eigendom wordt omschreven, niet valt, de burgerlijke rechtbank alleen bevoegd is om over het geschil betreffende het eigendomsrecht te oordelen (de Perre, Manuel, n° 333; Gent, 15 maart 1911, Pas. 1911, 2, 152; Hrb. Gent, 13 december 1910, Pas. 1911, 3, 272);

Overwegende dat de vraag of de eiseres aan de failliet verhuurd of verkocht heeft tot de grond van het geschil behoort en alleen zal kunnen worden opgelost nadat de partijen hierover zullen hebben geconcludeerd en nadat het vonnis van de rechtbank van koophandel te Antwerpen kracht van gewijsde zal hebben verkregen;

Op deze gronden,

De Rechtbank, ?

Gelet op de artikelen 2, 37, 41 W. 15 juni 1935 op het taalgebruik in gerechtszaken,

Alle andere conclusies van de hand wijzende,

Verklaart zich bevoegd om van de eis, als revindicatie van de eigendom van de betwiste dekkraan, en de daarmede verband houdende bijkomende eisen kennis te nemen;

Beveelt de partijen nader te concluderen

NOOT: De rechtbank van koophandel te Antwerpen had reeds de teruggave na ontbinding bevolen; het gezag van gewijsde werd echter door de verwerende partij niet ingeroepen; zij had er ook geen belang bij.

**RECHTBANK VAN KOOPHANDEL
TE SINT-NIKLAAS**

1e Kamer. — 2 december 1958.

Voorzitter: R. Dierickx.

Rechters: L. Blauwaert en L. Maes.

Referendaris: A. Cloquet.

Advocaten: Mrs. A. G. Orban en J. Maillet.

Factuur. — Stilzwijgen (onrechtmatig). — Rechts-schijn. — Bevoegdheid van de Rechtbank van Koophandel.

Wanneer een niet handelaar een factuur ontvangt waarin hij als handelaar wordt aangeduid, en hier-tegen geen protest uit, is hij aansprakelijk jegens de verzender die hij door zijn onrechtmatig stilzwijgen in de mening liet verkeren dat hij handelaar was. Alhoewel de rechtbank van koophandel ratione materiae onbevoegd is om over de eis uit te spreken, wordt de verweerder tot de kosten veroordeeld als schadeloosstelling.

Zie noot.

Van Gasse t/ De Scheemaecker.

Overwegende dat de dagvaarding enerzijds ertoe strekt verweerder te horen verwijzen tot betaling van 2.500 frank voor de herstelling van een chargeur voor batterijen, en van 9.480 frank voor de herstelling van een camionnette welke eiseres aan verweerder had geleend en welke zij beweert in defecte staat terug te hebben ontvangen;

Overwegende dat verweerder betwist dat een ca-

mionnette en een chargeur in bruikleen aan hem werden gegeven;

dat hij trouwens laat gelden dat hij geen handelaar is, zodat de Rechtbank van Koophandel onbevoegd is;

Overwegende dat eiseres niet bewijst dat verweerder handelaar zou zijn, noch dat de beweerde lening « in se » een daad van koophandel zou uitmaken;

Overwegende dat de Rechtbank zich derhalve onbevoegd « ratione materiae » moet verklaren;

Overwegende dat er geen aanleiding bestaat om een persoonlijke verschijning van de partijen te bevelen wanneer de onbevoegdheid van de Rechtbank vaststaat, behoudens het recht van de partijen op de gewillige bemiddeling van een rechter of van de referendaris beroep te doen om een vrijwillige verschijning tot verzoening te beleggen;

Overwegende dat hetzelfde geldt wat betreft de sommen van 1.759 frank en van 525 frank, samen 2.284 frank, welke trouwens onder het geding door de echtgenote van verweerder werden betaald;

Overwegende dat verweerder, alhoewel volgens zijn bewering niet handelaar, geen protest heeft geuit tegen de factuur n° 276 van 6 februari 1958, waarin hij voorgesteld was als uitbater van het café-chalet Stop;

dat hij door dit stilzwijgen eiseres heeft laten in de mening verkeren dat hij wel de uitbater was van gezegde herberg;

dat hij aldus een fout heeft begaan en de gerechtskosten welke hierdoor nutteloos werden uitgegeven, dient te dragen;

Om deze redenen :

De Rechtbank, gelet op artikelen 2 en 30 tot 42 van de wet van 15 juni 1935 die nageleefd werden,

Verklaart zich onbevoegd en wijst derhalve de vordering van de hand als niet ontvankelijk;

Verwijst nochtans verweerder in de kosten van het geding.

NOOT: In dit vonnis werd als principe vooropgesteld dat, waar het in het rechtsverkeer behoort dat men zou spreken, het stilzwijgen een onrechtmatige daad kan opleveren.

Dit principe is ongetwijfeld juist wanneer men het met voldoende omzichtigheid hanteert, althans in het geval waar tussen partijen contractuele betrekkingen bestonden, zodat spreken, — ter zake protesteren, — vereist wordt op grond van de goede trouw die de uitvoering van overeenkomsten moet beheersen.

Door onrechtmatig stilzwijgen kan bij de tegenpartij, tegenover wie men behoorde te spreken, een redelijk rechtmatig vertrouwen geschapen worden in de verwekte schijn. De verwekker van de schijn is dan ook tot schadeloosstelling gehouden tegenover degene wiens redelijk vertrouwen hij op onrechtmatige wijze bedrogen heeft.

De schadeloosstelling zal in de meeste gevallen op de meest passende wijze in specifieke vorm bepaald worden onder de vorm van het erkennen van een geldige toestemming waarin de tegenpartij kon vertrouwen, of nog onder de vorm van de geldigheid van een rechtshandeling door een schijngemachtigde vericht.

Ter zake had de verweerder de hem toerekenbare schijn verwekt dat hij uitbater was van een herberg en als dusdanig handelaar. De hem toegestuurde factuur vermeldde wat hem betreft deze hoedanigheid, terwijl hij daartegen niet protesteerde.

Ten aanzien van de feiten werd dit stilzwijgen zeer waarschijnlijk terecht, door de rechtbank als onrechtmatig beoordeeld. De rechtbank stelde evenwel vast

dat de verweerder geen handelaar was en dat de eis niet strekte tot uitvoering van een der daden van koophandel in artikelen 2 of 3 H.W. opgesomd. Dientengevolge moest de rechtbank van koophandel zich onbevoegd verklaren.

De vaststelling van de hoedanigheid van handelaar of van het commercieel karakter van de verbintenis behoort in dit opzicht tot de openbare orde (zie o.m. Verbr., 16 september 1948, Pas. 1948, I, 490; Hrb. Kortrijk, 2e februari 1957, R.W., 1957-58, 428).

De rechtbank zou zich zelfs ambtshalve onbevoegd moeten verklaren, ook zonder desbetreffend verweer. Ondanks haar onbevoegdheid nopens de eis, stelde de rechtbank de fout van verweerder vast en veroordeelde de verweerder, niet-handelaar, tot de gerechtskosten die hij door zijn schuld veroorzaakt had.

Het moet voorkomen dat dergelijke uitspraak ten aanzien van de bevoegdheidswet niet kan beaamd worden.

Ongetwijfeld kan het verwekken van de schijn dat men handelaar is een onrechtmatige daad opleveren die tot schadeloosstelling verplicht of rechten doet verliezen. Aldus bv. het geval van een niet-handelaar die zich in het handelsregister had laten inschrijven en op verzoek van een schuldeiser failliet verklaard werd.

Op verzet werd beslist dat hij aansprakelijk was voor de verwekte schijn en dat hij dientengevolge geen schadeloosstelling kon bekomen van de schuldeiser die, op deze schijn voortgaande, zijn faillissement had doen uitspreken (Luik, 15 mei 1942, Pas., 1943, II, 45).

In het bovenstaande hier besproken geval echter was de rechtbank van koophandel bij onderstelling onbevoegd om vast te stellen dat er een fout was bij het verwekken van schijn van handelaar. De bevoegdheid van de rechtbank van koophandel is immers een uitzonderlijke bevoegdheid en de hier weerhouden onrechtmatige daad wordt niet vermeld in het beperkte bevoegdheidsgebied bepaald door artikel 12 Bevoegdheidswet.

Niet alleen was de rechtbank van koophandel onbevoegd om deze fout vast te stellen, maar was ze dientengevolge ook onbevoegd om de verweerder tot de kosten te veroordelen.

Eens te meer blijkt de gespletenheid burgerlijk recht - handelsrecht met de daaraan geknoopte irriterende bevoegdheidsgeschillen « le noison de la vie judiciaire » (Piret, Ann. Dr. Sc. Pol., XIV (1954), blz. 52).

Voor andere verwante aangelegenheden werd een gelijkaardige inbreuk op de bevoegdheidsregeling voortgehouden. Aldus meent Fredericq dat, wanneer een minderjarige zich door onrechtmatige daad heeft kunnen voordoen als meerderjarig bij het aangaan van een wisselverbintenis, hij ten aanzien van artikel 1310 BW, uit onrechtmatige daad kan gehouden blijven tot schadeloosstelling. In zover dient deze oplossing volkomen beaamd te worden (zie in die zin o.m. Lesrot et Roblot, Effets de commerce, I, n° 129, blz. 151; Hueck, Recht der Wertpapiere, 6° uitg. (1954), blz. 33). Ten onrechte meent Fredericq dat de rechtbank van koophandel in dit geval bevoegd zal zijn, onder voorwendsel dat anders de schadeloosstelling niet volledig zou verschaffd zijn (Fredericq, X, n° 51, blz. 140 en volg.).

Deze stelling kan geen stand houden ten aanzien van artikel 12 Bevoegdheidswet en artikel 6 H.W. De onrechtmatige daad van een minderjarige kan geen daad van koophandel zijn, terwijl artikel 6 H.W. uitdrukkelijk bepaalt dat de daden van koophandel verricht door een niet-gemachtigde minderjarige, niet geldig zijn als daden van koophandel. In geen enkel geval kan de rechtbank van koophandel zich bevoegd verklaren

nopens de eis ingesteld tegen een niet behoorlijk gemachtigde minderjarige wegens het verrichten van een objectieve daad van koophandel in de zin van artikel 2 of 3 H.W., vermits zij dit karakter op grond van artikel 6 H.W. niet kan vertonen.

Ten onrechte wordt hierbij beroep gedaan op het cassatiearrest van 21 februari 1944 (Pas. 1944, I, 219). Dit arrest beslist inderdaad dat de bevoegdheid van de rechtbank van koophandel bepaald wordt met inachtneming van de betwisting zoals ze spruit uit de dagvaarding, nl. wanneer het door de eiser gestelde feit tevens de grondslag van zijn eis uitmaakt en tevens ook een bestanddeel is van de bevoegdheid der rechtbank van koophandel. In dat geval moet de rechtbank zich bij het niet bewezen zijn van dit feit, geenszins onbevoegd verklaren, maar integendeel de eis als ongegrond afwijzen.

Men vergete echter niet dat er zich gevallen kunnen voordoen waar er betwisting bestaat ten aanzien van de gestelde feiten over het al dan niet commerciële karakter van de aangevoerde verbintenis van de verweerder. Indien het niet bewezen zijn van dit feit slechts het commerciële karakter van de verbintenis betreft, moet de rechtbank zich onbevoegd verklaren en mag ze de eis niet als ongegrond afwijzen. Men denke bv. aan het geval waar in de dagvaarding aangevoerd wordt dat de koper gekocht heeft om te verkopen en derhalve een commerciële koopschuld aangegaan heeft. Bij het niet bewezen zijn van de bedoeling van wederverkoop, mag de rechtbank van koophandel de eis niet als ongegrond afwijzen, maar moet zij zich onbevoegd verklaren. Hetzelfde betreft de verbintenis uit de wisselbrief in hoofde van een niet behoorlijk gemachtigde minderjarige. De rechtbank van koophandel is bevoegd om te onderzoeken of de machtiging al dan niet ontbreekt; ze ware slechts onbevoegd om te onderzoeken of de verweerder al dan niet minderjarig was.

Maar eenmaal dat hieromtrent geen betwisting bestaat, is de rechtbank bevoegd om over het al dan niet aanwezig zijn van behoorlijke machtiging, zoals ze vereist is door art. 2 H.W., uit te spreken. In ontkennend geval moet de rechtbank van koophandel vaststellen dat de minderjarige luidens artikel 6 H.W., geen daad van koophandel heeft verricht en zich onbevoegd verklaren. De verdere betwisting nopens de verbintenis die, ten aanzien van het burgerlijk recht, mogelijk geldig is, behoort tot de bevoegdheid van de burgerlijke rechtbank. Evenwel zullen de kosten, waartoe de eiser in dit geval zal veroordeeld worden, een schade-post uitmaken, waarvoor de benadeelde voor de burgerlijke rechtbank vergoeding zal kunnen vorderen tegen de minderjarige, die, in onze hypothese, door bedrieglijke drijfverijen, m.a.w. door zijn onrechtmatige daad, zich als meerderjarige heeft doen doorgaan.

Jan Ronse.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

VREDEGERECHT TE BERCHEM

20 oktober 1959.

Pl. rechter: M. C. Pichler.

Advocaten: Mrs. P. Van Doosselaere en
E. Van der Haegen.

Wegverkeer. — Verplichtingen van de weggebruiker die links afslaat.

De bestuurder van een voertuig, die voornemens is aan een kruispunt naar links af te slaan, is verplicht zich tijdig vóór het kruispunt geleidelijk naar links te begeven en niet op het kruispunt zelf, daar hij anders de hem volgende weggebruikers belet rechts in te halen en hij aldus een vlugge ont-ruiming van het kruispunt onmogelijk maakt. De omstandigheid, dat een weggebruiker bij middel van zijn linkerpinklicht doet blijken van zijn voornemen om naar links af te slaan, ontslaat hem echter niet van de verplichting rekening te houden met de snelheid en de stand van de andere weggebruikers.

Goossens t/ Van Rompaey.

Aangezien de aanrijding plaats had te Mortsel op 14 November 1958, op het kruispunt van de Antwerpsestraat met de Vredebaan en Krijgsbaan;

Aangezien aanlegger en verweerder met hun wagen achter elkaar reden op de Antwerpsestraat, komende van Berchem, in de richting van Mortsel, toen verweerder, die vóór aanlegger reed, aan hogervernoemd kruispunt, vertraagde en aanlegger hem alsdan langs links inhaalde; dat op hetzelfde ogenblik verweerder naar links zwenkte om de Krijgsbaan op te rijden en alzo in aanrijding kwam met aanlegger;

Aangezien aanlegger aanvoert dat hij op hogervernoemd kruispunt mocht inhalen, en dat hij verplicht was d't manoeuvre langs links uit te voeren, daar verweerder uiterst rechts van de baan bleef rijden, en het dus onmogelijk was langs de rechterzijde in te halen;

Aangezien verweerder daarentegen opwerpt dat hij op voldoende wijze zijn inzicht had te kennen gegeven naar links te willen afslaan, door zijn linkerpinklicht te laten werken, door te vertragen en door zich naar links, naar het midden der rijbaan te begeven;

Aangezien verweerder insgelijks opwerpt dat een inhaalmanoeuvre op hogervernoemd kruispunt verboden was, en zo dit inhaalmanoeuvre doch duldbaar was, d't alleszins langs rechts diende te geschieden;

Aangezien verweerder, bij besluiten, een tegeneis instelt strekkende tot de veroordeling van aanlegger om aan verweerder te betalen, ten titel van schadevergoeding, de som van 2972 fr., zijnde 1972 voor herstellingskosten, en 1000 fr. voor (3 + 2) = 5 dagen verlet aan 200 fr., dit alles vermeerderd met de verwijssintresten vanaf 14 november 1958, de gerechtelijke intresten en de gedingskosten;

Aangezien het blijkt dat getuige, Nuytemans Antoine, aan de politie verklaarde dat verweerder, bij het naderen van het kruispunt, zich naar links had begeven, en zijn linkerpinklicht had doen werken, doch op het einde zijner verklaring zichzelf tegenspreekt door te bevestigen dat de schets van het ongeval, opgemaakt door de politie van Mortsel, juist is;

Aangezien de politie verklaart deze schets te hebben gemaakt, volgens de verklaringen der betrokkenen, en uit deze schets blijkt dat verweerder, op het ogenblik der aanrijding, gans rechts van de baan reed, onmiddellijk naast de rijbaan in aanleg, zodat Wij mogen aannemen dat verweerder wel zijn linker-

pinklicht heeft laten werken, doch nagelaten heeft zich naar het midden der rijbaan te begeven, zoals artikel 25, 2, c, van het K.B. van 8 april 1954, hem dit verplichtte;

Aangezien aanlegger, op hogervernoemd kruispunt, een inhaalmaneuver mocht uitvoeren, ingevolge artikel 22, 2, b, van de wegcode, daar de bestuurders, die op de Antwerpsestraat rijden, voorrang genieten ten opzichte van de op het kruispunt uitlopende wegen, om reden dat de Antwerpsestraat voorzien is van transporen (artikel 16, 1, a) en de op het kruispunt uitlopende wegen, voorzien zijn van de verkeerstekens n° 1a en n° 26 (artikel 16, 1, d);

Aangezien aanlegger niet verplicht was, en het hem trouwens onmogelijk was, verweerder rechts in te halen, daar verweerder aan één der voorwaarden van artikel 21, 1, al. 2 van de wegcode was te kort gekomen, namelijk zich naar links te begeven;

Aangezien de bestuurder, die het inzicht heeft naar links af te zwenken aan een kruispunt, zich bijtijds vóór dit kruispunt geleidelijk naar links dient te begeven, en niet op het kruispunt zelf, zoals verweerder, daar hij alsdan de andere weggebruikers belet rechts in te halen, en een vlugge ontzetting van het kruispunt onmogelijk wordt, hetgeen juist wou vermeden worden door de opstellers van artikel 21, 1, al. 2 van de wegcode;

Aangezien zijn inzicht te kennen geven naar links te willen afzwenken, door zijn linkerpinklicht te laten werken, verweerder van zijn verplichting niet ontsloeg, rekening te houden met de gang en de plaats van de andere weggebruikers (artikel 46 van de wegcode);

Aangezien aanlegger zijn inhaalmaneuver reeds aan het uitvoeren was toen verweerder naar links af sloeg, en deze laatste alzo in overtreding was met de artikelen 21, 4 en 17 en 17 bis van de wegcode;

Aangezien verweerder bijgevolg de ganse verantwoordelijkheid draagt van het ongeval, en de tegeneis bijgevolg als ongegrond dient afgewezen;

Schade.

Aangezien de schade aan de wagen van aanlegger tegensprekelijk werd vastgesteld op 1200 fr.; dat er geen verletdagen werden voorzien daar aanlegger zijn wagen reeds verkocht had;

BOEKBESPREKING

Edgard SCHREUDER, Complément du Précis de législation et de jurisprudence sur les impôts sur les revenus. Brussel. Ets. Bruylant, 1959.

Deze zo pas van de pers gekomen publikatie van 301 blaz. is een aanvulling van het door Prof. Edgard Schreuder in 1957 uitgegeven werk: « Précis de législation et de jurisprudence sur les impôts sur les revenus ».

Alle recensisten, zonder enige uitzondering, hebben zich uiterst lovend — en terecht! — over die « Précis » uitgelaten. Dit was trouwens te verwachten ten aanzien van de persoonlijke hoedanigheden van de auteur, die daarenboven niet alleen sedert jaren fiscaal recht doceert aan de Vrije Universiteit te Brussel, doch tevens kan bogen op een jarenlange ervaring als ambtenaar bij het Ministerie van Financiën (waar hij thans trouwens de hoogste administratieve post bekleedt, nl. die van secretaris-generaal). Het boek van Prof. E. Schreuder, alhoewel als « Précis » waarlijk enig, was echter — zoals alle werken over belastingen — wegens de snelle en voortdurende evolutie van het fiscaal recht niet meer volledig up-to-date. De auteur

heeft zulks evenwel algeheel verholpen door het publiceren van een « Complément »: dit addendum omvat in de eerste plaats de wijzigingen, die de wetgeving en de rechtspraak gedurende de laatste twee jaren hebben ondergaan; verder werd de inleiding op ernstige wijze aangevuld en werden bepaalde gedeeltes en zelfs hoofdstukken totaal herwerkt; ten slotte werd een overzicht van de rijks- en van de para-fiscaleiteit bijgevoegd.

Al degenen die in het bezit zijn van de « Précis » van Prof. E. Schreuder, zullen er prijs op stellen zich zohast mogelijk het addendum aan te schaffen: het « Complément » kan immers reeds bij de firma Ets. E. Bruylant, Regentiestraat, 67, Brussel, verkregen worden (prijs: 400 F). Voor dit basiswerk inzake inkomstenbelastingen, dat thuishoort in alle juridische bibliotheken en op de werktafel van al wie zich met belastingzaken heeft in te laten, werd een speciale prijs voor de twee delen (oorspronkelijk werk: 500 F en « Complément »: 400 F) vastgesteld, nl. 800 F.

Prof. Dr. F. Amerijckx.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor sociaal recht en van de Arbeids-gerechten, jrg. 1959 - n° 8:

Blanpain R., De bemiddeling bij collectieve arbeids-geschillen in België. (slot)

Algemeen Fiscaal Tijdschrift, jrg. 1959 - n° 3-4:

Algemeenheden. — Inkomstenbelastingen. — Taxes met inkomstenbelastingen gelijkgesteld. — Indirekte staatsbelastingen. — Provinciale en gemeentelijke belastingen. — Internationale overeenkomsten. — Kon-golese en buitenlandse belastingen.

De Gemeente, jrg. 1959 - n° 12:

P. Mast, De gemeente en de ontucht. — P. de le Court, De wet van 21 augustus 1948. — Publieke actie en bevoegdheid der gemeentebesturen.

Nederlands Juristenblad, jrg. 1960 - n° 2:

B. V. A. Röling, De Balie en het Volkenrecht II (slot). — W. W. Feith, « Er is haast bij het geval. » Hoe lang nog? Partiele wetsherziening, ev. van tijde-lijke duur. — Naar een Europese N.V.?

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris ambt en Regi-stratie, jrg. 1960 - n° 4612:

J. C. Schultsz, De Nederlandse rechter en interna-tionale adopties (I). — Y. D. C. van Duyn, Aanteke-ningen op de Successiewet 1956. — H. Drion, Over-zicht der Nederlandse Rechtspraak, Verbintenissen-recht (VIII).

Journal des Tribunaux, 10 januari 1960, n° 4261:

G. Cardon, L'énergie nucléaire et les juristes.

Revue Critique de Jurisprudence Belge, 4° trimestre 1959:

M. A. Flamme, Du partage des compétences entre le Conseil d'Etat et les tribunaux civils en matière d'atteintes aux aïsanses de voirie et de dommages provenant de travaux publics. — A. De Bersacques, Le droit du chef d'entreprise de mettre fin à celle-ci est-il susceptible d'abus? — J. G. Renaud, Les brevets d'invention. — J. Dassel, Le droit d'auteur.

Recueil Général de l'Enregistrement et du Notariat, jrg. 1959 - n° 20166 à 20176:

Société coopérative. — Licitatie. — Legs. — Enre-gistrement. — Huissier. — Taxe de transmission.

Recueil Dalloz, jrg. 1960 - n° 1:

A. Besson, Le Conseil supérieur de la Magistrature.